Η διδασκαλια της γραμματικης στο πλαισιο της επικοινωνιακης - κειμενοκεντρικης προσεγγισης της γλωσσας. Μια διδακτική δοκιμή σε μαθητές της Ε΄ Δημοτικού σε Ελληνικό σχολείο της Αττικής

Νικολέττα Τσιτσανούδη (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων/CHS - Harvard University)
Αντωνία Μήτση (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων)

Περίληψη

Η παρούσα εργασία βασίζεται στις νέες διδακτικές αρχές που αφορούν τη γραμματική, στο πλαίσιο της επικοινωνιακής προσέγγισης και της αξιοποίησης της επικοινωνιακής λειτουργίας της γλώσσας. Ειδικότερα, παρουσιάζονται τα πρώτα συμπεράσματα μιας διδακτικής δοκιμής σε μαθητές του Δημοτικού σχολείου στην Ελλάδα. Στη δοκιμή συμμετέχουν μαθητές της Ε΄ τάξης του 2ου δημοτικού Σχολείου Νέας Ερυθραίας Αττικής. Στα παιδιά δόθηκαν αποσπάσματα από λογοτεχνικά και άλλα κείμενα που εντάσσονται στον αναφορικό λόγο και συγκεκριμένα στο είδος της περιγραφής.

Η βασική θέση που αναδεικνύεται αφορά στην αξιοποίηση αυθεντικών κειμένων που έχουν παραχθεί με φυσιολογικό τρόπο και αντανακλούν άμεσα τους μηχανισμούς με τους οποίους τα γραμματικά φαινόμενα υπηρετούν την επικοινωνία.

Όπως συμπεραίνεται, η κατάκτηση της γραμματικής συνιστά μία πολυεπίπεδη και σύνθετη διαδικασία. Η νέα γνώση δεν προστίθεται μηχανικά στην ήδη υπάρχουσα, αλλά ενσωματώνεται κατά τρόπο που συμβάλλει σε αναδιοργάνωση της προηγούμενης εμπειρίας του μαθητή και σε αναδόμηση του όλου γραμματικού του συστήματος. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι η αξιολόγηση της γραμματικής δεν μπορεί να περιορίζεται σε ένα «κλειστό» φαινόμενο. Απεναντίας, απαιτείται η αξιοποίηση του συγκεκριμένου γραμματικού φαινομένου σε επίπεδο επικοινωνιακής χρήσης της γλώσσας.

Λέξεις κλειδιά:

Επικοινωνιακή προσέγγιση, γραμματική, περιγραφικά κείμενα, γλωσσική ικανότητα, γλωσσική χρήση

Abstract

This paper is based on the new teaching principles concerning grammar, in the frame of communicative approach and the utilization of communicative function of language. Specifically, we present the first results of a teaching test on students of an elementary greek school. There are involved pupils of the fifth class of the 2nd elementary school of New Erithrea in Attica. Children received extracts from literary and other texts included in the referential discourse and especially in the kind of description.

The basic position emerging concerns the utilization of authentic texts produced naturally and directly reflect the mechanisms by which grammatical phenomena serve communication.

As concluded, the acquisition of grammar is a multilayered and complex process.

New knowledge is not mechanically added to the existing one, but is incorporated in a way that contributes to the reorganization of the previous experience of the student and rebuilds the whole grammatical system. This means that the assessment of grammar cannot be reduced to a limited phenomenon. On the contrary, the development of this grammatical phenomenon in a communicative use is required.

Keywords

Communicative approach, grammar, descriptive texts, language ability, language use

1. Ορισμένα εισαγωγικά στοιχεία

Η εμφάνιση της επικοινωνιακής προσέγγισης στα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1970 συνέβαλε στη βαθμιαία γεφύρωση της γραμματικής με την επικοινωνία, δηλαδή δυο τομέων που αντιμετωπίζονταν μέχρι τότε ως άσχετοι μεταξύ τους. Η σύγκλιση αυτή άνοιξε νέους δρόμους όχι μόνο στον τρόπο μελέτης και μάθησης της γραμματικής αλλά και στη διδασκαλία της γλώσσας γενικότερα, αφού η γραμματική δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως αυτόνομη γνώση αλλά ως μέσον που συμβάλλει στη δημιουργία αποτελεσματικών κειμένων / εκφωνημάτων και υπηρετεί πρωτίστως τη λειτουργία της επικοινωνίας. Η γραμματική, ως σύνολο κανόνων και αρχών που διέπουν τη μορφή της γλώσσας, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εξασφάλιση επαρκούς επικοινωνίας, αφού η μεταβίβαση σημασιών / νοημάτων θα ήταν προβληματική αν δεν συνοδευόταν όχι μόνο από ορθούς αλλά και από επικοινωνιακά κατάλληλους γραμματικούς τύπους που συνδέονται με την περίσταση επικοινωνίας και το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον.

Προσεγγίζοντας, επομένως, τη γραμματική από την πλευρά του περιβάλλοντος, μόνο τότε συνειδητοποιούμε τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι γραμματικοί τύποι και οι δομές σε αυθεντικές περιστάσεις επικοινωνίας για να παράσχουν στους ομιλητές τη δυνατότητα παραγωγής γραμματικά ορθών, σημασιολογικά αποδεκτών και επικοινωνιακά αποτελεσματικών κειμένων / εκφωνημάτων.

Οι διαπιστώσεις αυτές της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας συνέβαλαν στη διατύπωση νέων διδακτικών αρχών, σύμφωνα με τις οποίες οι μαθητές από το ένα μέρος πρέπει να μαθαίνουν πώς να σχηματίζουν γραμματικά ορθές δομές και από το άλλο πώς να τις χρησιμοποιούν σωστά για να κατανοούν αλλά και να παράγουν κείμενα κατάλληλα για την επίτευξη των επικοινωνιακών τους στόχων, πράγμα που συνιστά αυτό που ονομάζουμε *γλωσσική επάρκεια* και αποτελεί το ζητούμενο στον τομέα της γλωσσικής διδασκαλίας σήμερα.

Η ικανότητα επαρκούς χρήσης της γλώσσας απαιτεί τον συνδυασμό δυο βασικών παραγόντων και συγκεκριμένα προϋποθέτει από τη μια μεριά τη συνειδητή γνώση των γραμματικών δομών και από την άλλη την ικανότητα της εκμετάλλευσης των δομών αυτών για την παραγωγή και τη δόμηση κατάλληλων κειμένων που να ανταποκρίνονται τόσο στα δεδομένα της περίστασης επικοινωνίας, όσο και στους κανόνες του ευρύτερου κοινωνικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.

Οι απόψεις αυτές οδήγησαν σταδιακά στη δημιουργία μιας κειμενοκεντρικής αντίληψης σύμφωνα με την οποία ένας από τους πλέον αποτελεσματικούς τρόπους διδασκαλίας της γραμματικής είναι η προσφυγή σε κείμενα, δηλαδή σε αυθεντικά τμήματα λόγου που έχουν παραχθεί με φυσιολογικό τρόπο και αντανακλούν άμεσα τους μηχανισμούς με τους οποίους τα γραμματικά φαινόμενα υπηρετούν την επικοινωνία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα κείμενα τα οποία μπορούν να αντληθούν από τα σύγχρονα ΜΜΕ, στο πλαίσιο μιας δημιουργικής αξιοποίησής τους στην τάξη που ανάμεσα σε άλλα υπηρετεί τον κριτικό γραμματισμό ή τον γραμματισμό των ΜΜΕ ειδικότερα (Τσιτσανούδη – Μαλλίδη, 2011). Γενικά, το κείμενο αποτελεί το ανώτερο αλλά και το πιο ολοκληρωμένο επίπεδο λόγου που από το ένα μέρος παρέχει σειρά πληροφοριών για τον τρόπο επιλογής και την ορθότητα της μορφής των γραμματικών τύπων και φαινομένων, ενώ από το άλλο αποκαλύπτει ανάγλυφα τη διαδικασία αξιοποίησης των φαινομένων αυτών για την επίτευξη επικοινωνιακών στόχων.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, επιχειρήσαμε στο πλαίσιο των νέων εξελίξεων μια πειραματική εφαρμογή στην Ε΄ τάξη του Δημοτικού, η οποία είχε ως στόχο τη διδασκαλία του επιθέτου μέσα από τη χρήση και παραγωγή περιγραφικών κειμένων. Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής τα θεωρούμε σημαντικά, γιατί από το ένα μέρος επιβεβαιώνουν σε μεγάλο βαθμό τις σύγχρονες αντιλήψεις, ενώ από το άλλο δημιουργούν νέους ορίζοντες στον τομέα της γραμματικής διδασκαλίας.

2. Η Γραμματική στην Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία

Η αλματώδης πρόοδος που γνώρισε στις μέρες μας η Γλωσσολογία είχε ως αποτέλεσμα την ανανέωση και τον εμπλουτισμό των μεθόδων διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος, το οποίο άρχισε πλέον να αντιμετωπίζεται σύμφωνα με μια νέα προοπτική και, από εμπειρική διαδικασία, να μεταβάλλεται βαθμιαία σε επιστημονική. Αυτό σημαίνει ότι η σύλληψη, η οργάνωση και η πραγματοποίηση της γλωσσικής διδασκαλίας είναι πλέον αναγκαίο να διαθέτει θεωρητική βάση και να στηρίζεται σε επιστημονικά δεδομένα. Αυτό, άλλωστε, συμβαδίζει και με μια γενικότερη αντίληψη, που κυριαρχεί ήδη από τις αρχές του νέου αιώνα, σύμφωνα με την οποία κάθε κοινωνικού τύπου δραστηριότητα -και ιδιαίτερα η εκπαιδευτική- πρέπει να συνδέεται άμεσα με αντίστοιχα επιστημονικά πεδία και να συνιστά την εφαρμογή τους στην πράξη.

Οι διαπιστώσεις αυτές μας υποχρεώνουν, πριν περάσουμε σε θέματα πρακτικής και μεθοδολογικής υφής, δηλαδή πριν αναφερθούμε στο πώς πρέπει να διδάσκεται η γραμματική, να μελετήσουμε από θεωρητική πλευρά το συγκεκριμένο θέμα, ώστε να είμαστε κατόπιν σε θέση να προβούμε σε επιλογές και να κάνουμε προτάσεις τις οποίες και θα μπορούμε να αιτιολογήσουμε επαρκώς από επιστημονική άποψη.

Το πρώτο ερώτημα που δεοντολογικά πρέπει να τεθεί, πριν από οποιαδήποτε παρουσίαση ή ανάλυση του θέματος, είναι ο ορισμός της γραμματικής: Πολύ απλά «Τι είναι η γραμματική σύμφωνα με την εφαρμοσμένη γλωσσολογία»; Η απάντηση σ' αυτό το απλό ερώτημα (που όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια είναι πάρα πολύ δύσκολο να δοθεί) είναι απαραίτητη και έχει κεφαλαιώδη σημασία, γιατί απ' αυτήν θα εξαρτηθεί ο τρόπος που θα αντιμετωπίσουμε και που, κατά συνέπεια, θα διδάξουμε τον συγκεκριμένο κλάδο. Πέρα απ' αυτό, είναι φυσικό ότι, για να δώσει κανείς τον ορισμό της γραμματικής, δεν μπορεί να την αντιμετωπίσει ως ανεξάρτητο τομέα, αλλά είναι υποχρεωμένος να την εξετάσει σε συνάρτηση με τη γλώσσα, ως γενικότερο φαινόμενο, και να εντοπίσει την ιδιαιτερότητα, τη βαρύτητα, τον ρόλο και τις λειτουργίες που αναλαμβάνει στο πλαίσιο ενός ευρύτερου κώδικα επικοινωνίας όπου συνυπάρχει και συλλειτουργεί μαζί με άλλους τομείς. Επομένως, πριν μιλήσουμε για γραμματική, είμαστε υποχρεωμένοι να αναφερθούμε στη γλώσσα και, πρώτα απ' όλα, να διευκρινίσουμε και να αναλύσουμε τη σχέση μεταξύ γλώσσας και γραμματικής.

Επιχειρώντας μια πρώτη αναφορά στη σχέση γλώσσας και γραμματικής, η πρώτη επισήμανση που θα μπορούσε να κάνει κανείς είναι η ακόλουθη: Η γλώσσα, ως χρήση, είναι απέραντη. Με τη γλώσσα μπορούμε να πούμε άπειρα πράγματα. Πού όμως στηρίζεται αυτή η δυνατότητα της απεριόριστης γλωσσικής παραγωγής; Και από την άλλη μεριά , αν η γλώσσα είναι ένα φαινόμενο χωρίς όρια, τότε πώς την κατακτούν οι ομιλητές / άνθρωποι που οι δυνατότητές τους είναι περιορισμένες;

Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά, σύμφωνα με τη γλωσσολογία, είναι ότι πίσω από την τεράστια γλωσσική ποσότητα υπάρχει ένα σύστημα η, αλλιώς, ένας κώδικας. Ο κώδικας αυτός αποτελείται από γλωσσικά στοιχεία και από αντίστοιχους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους συνδυάζονται τα στοιχεία αυτά για να συγκροτήσουν μηνύματα, για να δημιουργηθεί δηλαδή λόγος. Και ενώ τα στοιχεία και οι κανόνες της γλώσσας είναι περιορισμένοι και άρα μπορούν να κατακτηθούν από τον άνθρωπο, οι συνδυασμοί που μπορούν να προκύψουν είναι άπειροι. Αυτό λοιπόν το οργανωμένο σύνολο στοιχείων και συνδυαστικών κανόνων που έχει ως αποτέλεσμα την παραγωγή άπειρων μηνυμάτων, το αποκαλούμε **γραμματική**. (Μήτσης, 2015) Επομένως, η γλώσσα ως γενικό φαινόμενο διαθέτει δυο διαστάσεις, μια διάσταση εξωτερική που είναι γνωστή ως συνταγματική διάσταση ή γλωσσική χρήση και περιλαμβάνει τη γλώσσα ως διαμορφωμένο φαινόμενο ή προϊόν, και μια εσωτερική που είναι γνωστή ως σύστημα ή παραδειγματική διάσταση και η οποία περιλαμβάνει μια σειρά δεδομένων που μπορούν να οδηγήσουν σε γλωσσική παραγωγή. Αυτή η δεύτερη διάσταση, δηλαδή η εσωτερική, συνιστά σε γενικές γραμμές αυτό που έχουμε συνηθίσει να αποκαλούμε γραμματική της γλώσσας**.** Είναι φυσικό πως αν η γλώσσα δεν διέθετε εσωτερική

συστηματική οργάνωση, θα ήταν ένα φαινόμενο χαοτικό το οποίο δεν θα μπορούσε να κατακτηθεί από τον άνθρωπο και, επομένως, ούτε και να διδαχθεί.

Άρα, η γλωσσική χρήση, η παραγωγή λόγου, δεν αποτελεί παρά την έμπρακτη εφαρμογή ή την υλοποίηση των αρχών της γραμματικής, δηλαδή αυτού του εσωτερικού συστηματικού μηχανισμού, ο οποίος παρέχει σε όσους τον κατέχουν τη δυνατότητα να παράγουν ως ομιλητές και να κατανοούν ως ακροατές απεριόριστο αριθμό νέων και γραμματικά ορθών προτάσεων. Αυτό όμως σημαίνει ότι η κατάκτηση της γλώσσας δεν αποτελεί παρά μια διαδικασία αναδημιουργίας του γραμματικού μηχανισμού στο μνημονικό πεδίο κάθε ομιλητή, γεγονός που του δίνει τη δυνατότητα να επικοινωνεί αποτελεσματικά, δηλαδή να παράγει και να αντιλαμβάνεται λόγο.

Συμπερασματικά, αυτό που ονομάζουμε σήμερα *γλωσσική ικανότητα* ενός ομιλητή, συμπίπτει από πλευράς του με τη δυνατότητα δημιουργικής χρήσης του γλωσσικού κώδικα, γεγονός το οποίο προϋποθέτει με τη σειρά του την εσωτερίκευση ή, πιο απλά, το χτίσιμο του γραμματικού μηχανισμού της γλώσσας. Αυτό σημαίνει ότι το κάθε άτομο που μιλά μια γλώσσα έχει δημιουργήσει μέσα του –σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό- τη γραμματική της, ότι έχει συλλάβει το σύστημά της, γεγονός που συντελείται στα αρχικά στάδια με τρόπο διαισθητικό, δηλαδή με μια διαδικασία που δεν είναι συνειδητή.

Όταν λοιπόν οι ερευνητές επιχειρούν την περιγραφή και ανάλυση μιας γλώσσας, αυτό σημαίνει ότι στην ουσία προσπαθούν, μέσα από το πλήθος των γλωσσικών χρήσεων και το άπειρο του γλωσσικού υλικού, να αναχθούν σε γενικές αρχές και σε κανόνες λειτουργίας, δηλαδή να συλλάβουν και να περιγράψουν, όσον το δυνατόν πληρέστερα και επαρκέστερα, τη γραμματική της.

3. Γλωσσική διδασκαλία και γραμματική

Η εφαρμοσμένη γλωσσολογία έχοντας δώσει μια απάντηση στο ερώτημα που σχετίζεται με τη φύση της γραμματικής, ήρθε σε ένα δεύτερο στάδιο αντιμέτωπη με μια σειρά ερωτημάτων διδακτικής υφής, τα σημαντικότερα από τα οποία είναι τα δυο ακόλουθα:

(Ι) Πρέπει να διδάσκεται η γραμματική στο πλαίσιο του γλωσσικού μαθήματος ή όχι και γιατί;

(ΙΙ) Αν η απάντηση στο προηγούμενο ερώτημα είναι 'ναι', τότε ποια είναι, σύμφωνα με τη σύγχρονη επιστημονική αντίληψη, η πλέον ενδεδειγμένη μέθοδος διδασκαλίας της;

Και ερχόμαστε τώρα στο πρώτο ερώτημα, δηλαδή αν πρέπει να διδάσκουμε τη γραμματική στο σχολείο ή όχι και γιατί. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι ότι όλοι

οι ειδικοί, παραδοσιακοί και σύγχρονοι, συμφωνούν στη σπουδαιότητα της συνεχούς βελτίωσης και διεύρυνσης του γραμματικού μηχανισμού μέσω της διδακτικής διαδικασίας. Πράγματι, από τη στιγμή που δεχόμαστε ότι βασική επιδίωξη του γλωσσικού μαθήματος είναι να βελτιώνει την ικανότητα των μαθητών για αποτελεσματική χρήση της γλώσσας, ο στόχος αυτός επιβάλλει, σύμφωνα με όσα ήδη αναφέραμε, και ένα αντίστοιχο κάθε φορά επίπεδο γνώσης της γραμματικής, αφού αυτή μας παρέχει τις προϋποθέσεις για την παραγωγή ορθών μηνυμάτων. Η βελτίωση δηλαδή της γλωσσικής συμπεριφοράς και η παραγωγή λόγου συγκροτημένου σύμφωνα με τις αρχές και τους κανόνες της συγκεκριμένης γλώσσας αποτελεί συνάρτηση μιας σειράς παραγόντων ανάμεσα στους οποίους η καλή γνώση της γραμματικής κατέχει πρωτεύουσα θέση. Οι διαπιστώσεις αυτές σημαίνουν ότι η σύγχρονη γλωσσοδιδακτική αντίληψη δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στη γραμματική και θεωρεί τη συνεισφορά της στην κατάκτηση της γλώσσας πολύ σημαντική. Επομένως, το ζήτημα που τίθεται σήμερα από την πλευρά της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας δεν είναι αν πρέπει να διδάσκουμε τη γραμματική, αλλά πώς θα διαμορφώσουμε έναν αποτελεσματικό τρόπο διδασκαλίας της, γεγονός που σχετίζεται με το δεύτερο ερώτημα.

Επιχειρώντας μια σύντομη κατά το δυνατόν απάντηση και στο ερώτημα αυτό, θα λέγαμε ότι σχετικά με τη διδασκαλία της γραμματικής έχουν διαμορφωθεί ιστορικά τρεις γενικές απόψεις, οι οποίες και συνιστούν τα λεγόμενα μοντέλα γραμματικής διδασκαλίας.

3.1. Το παραδοσιακό μοντέλο

Σύμφωνα με αυτό, η γραμματική αποτελεί μια αυτόνομη μορφή γνώσης, η μάθηση της οποίας δεν σχετίζεται με τη χρήση της γλώσσας αλλά συνιστά αυτοσκοπό. Η έντονα ρυθμιστική νοοτροπία που χαρακτήριζε την παραδοσιακή αντίληψη, συνδυασμένη και με αντίστοιχες διδακτικές τεχνικές, δεν απέβλεπε παρά μόνο στη στείρα απομνημόνευση των κλιτικών παραδειγμάτων και στη μηχανική γνώση των κανόνων και των εξαιρέσεων που αντιστοιχούσαν στην υιοθετημένη από το σχολείο γλωσσική μορφή, η οποία ήταν συνήθως διαφορετική από τη φυσική γλώσσα του παιδιού. Γενικά, η εκμάθηση της γλώσσας ταυτιζόταν με την τυπική και επιφανειακή γνώση της γραμματικής, γεγονός που της έδινε έναν χαρακτήρα καθαρά γνωστικό, σύμφωνα με τον οποίο ο μαθητής μάθαινε πολλά για τη γλώσσα, χωρίς όμως να τη χρησιμοποιεί.

3.2. Το δομικό ή μοντέλο φυσικής εκμάθησης της γραμματικής

Το μοντέλο αυτό που αποτέλεσε αντίδραση στον παραδοσιακό τρόπο διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος και άρχισε να διαμορφώνεται σταδιακά μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, προτείνει έναν τρόπο διδασκαλίας της γραμματικής ανάλογο με εκείνον των φυσικών ομιλητών, όταν κατακτούν τη μητρική τους γλώσσα. Σύμφωνα με τους θεωρητικούς του δομικού μοντέλου, ο άνθρωπος στα πρώτα χρόνια της ζωής του

μαθαίνει τη γραμματική της γλώσσας του χωρίς να τη διδάσκεται, δηλαδή ανάγεται σταδιακά στη δημιουργία του γραμματικού μηχανισμού μέσα από το πλήθος των γλωσσικών ερεθισμάτων που δέχεται από το περιβάλλον του. Ακούγοντας τους άλλους να μιλούν σχηματίζει μέσα του, με διαισθητικό βεβαίως τρόπο, τους κανόνες και τις αρχές λειτουργίας της γλώσσας, οι οποίες ενδυναμώνονται και σταθεροποιούνται στη συνέχεια με τη δική του προσπάθεια και τη συμμετοχή σε συνήθεις γλωσσικές δραστηριότητες. Αυτόν ακριβώς τον φυσικό τρόπο εκμάθησης της γλώσσας πρέπει να μεταφέρουμε, κατά τους δομιστές, και στο σχολείο. Το μοντέλο αυτό, που είναι δεμένο με τη σχολή του δομισμού και ιδιαίτερα με την τάση εκείνη που είναι γνωστή ως *αμερικανικός δομισμός*, θεωρεί ότι με τη συστηματική γλωσσική άσκηση και χρήση είναι δυνατόν να οδηγήσουμε τους μαθητές σε μια ολοκληρωμένη κατάκτηση της γραμματικής, η οποία θα έχει προφανώς χαρακτήρα διαισθητικό και ασυνείδητο. Αυτό σημαίνει ότι με σκόπιμη γλωσσική δραστηριότητα και με ειδικά επιλεγμένες ασκήσεις θα οδηγούμε τους μαθητές μας στο να ανάγονται ευχερέστερα και ταχύτερα στη γραμματική της γλώσσας, χωρίς να γίνεται από τους διδάσκοντες καμιά αναφορά σε κανόνες και αρχές. Γενικά, ο μαθητής, χωρίς να έχει κανενός είδους θεωρητική γνώση για τη γλώσσα, θα καθίσταται ικανός να τη χειρίζεται ορθά και δημιουργικά, αρκεί με την κατάλληλη άσκηση και τις αντίστοιχες γλωσσικές δραστηριότητες να έχει εσωτερικεύσει διαισθητικά και ασυνείδητα τις απαραίτητες για την ηλικία και το επίπεδό του γραμματικές δομές.

3.3. Το επικοινωνιακό μοντέλο

Η σύγχρονη διδακτική αντίληψη επιχειρώντας να εκμεταλλευτεί στον μέγιστο δυνατό βαθμό τις κατακτήσεις της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας ξεκίνησε τον προβληματισμό της κάνοντας αρχικά ορισμένες απλές διαπιστώσεις, η οποίες όμως άσκησαν στη συνέχεια καταλυτική επίδραση στον τομέα της γραμματικής διδασκαλίας. Αφετηρία των εξελίξεων αποτέλεσε στην ουσία η απάντηση σε ένα φαινομενικά απλό ερώτημα και αυτό ήταν το εξής: *Για ποιο λόγο διδάσκουμε τη γλώσσα*; Είναι προφανές ότι η απάντηση που θα δώσουμε στο ερώτημα αυτό θα μας οδηγήσει ώστε να χειριστούμε πιο ικανοποιητικά και το ζήτημα της διδασκαλίας της γραμματικής.

Αν στη συγκεκριμένη περίπτωση δεχτούμε ως απάντηση τη γενικότερη σήμερα παραδοχή ότι κύρια επιδίωξη του γλωσσικού μαθήματος είναι να αναπτύξει στους μαθητές την ικανότητα να μιλούν και να γράφουν σωστά τη γλώσσα, τότε μπορούμε να καθορίσουμε εύκολα και τον ρόλο της γραμματικής στην όλη διδακτική διαδικασία. Αν δηλαδή ως βασικός στόχος του γλωσσικού μαθήματος νοείται σήμερα η αναγωγή των μαθητών σε επαρκείς χρήστες της γλώσσας, τότε και η γραμματική, ως κλάδος του γλωσσικού μαθήματος, δεν μπορεί παρά να υπηρετεί και αυτή με τη σειρά της τον κεντρικό στόχο της διδασκαλίας. Με λίγα λόγια, για την επίτευξη των σκοπών του γλωσσικού μαθήματος απαιτείται ορισμένου βαθμού γνώση της γραμματικής όπως κι αν την ορίζουμε.

Επομένως, η γραμματική σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αυτοσκοπός αλλά ως μέσον, δηλαδή ως όργανο που πρέπει να καλλιεργεί και να ενισχύει τη γλωσσική ικανότητα του μαθητή, ώστε αυτός να είναι σε θέση να ικανοποιεί αποτελεσματικά όλες τις επικοινωνιακές του ανάγκες.

Η άποψη αυτή σημαίνει ότι η γραμματική είναι κατά βάση μια νοητική οντότητα, ότι αποτελεί δηλαδή μια μορφή γνώσης ή εσωτερικής κατάκτησης η οποία όμως διαθέτει και μια πρακτική πλευρά που τη μετατρέπει σταδιακά σε δεξιότητα. Αυτό βέβαια φαίνεται σήμερα αυτονόητο αφού, χωρίς την προηγούμενη γραμματική γνώση, δεν μπορούν να υπάρξουν οι μορφές, δηλαδή τα τυπικά στοιχεία που είναι απαραίτητα για τη συγκρότηση μηνύματος, τη μεταβίβαση σημασιών και την επίτευξη επικοινωνίας.

Έχοντας ως βάση τις διαπιστώσεις αυτές, το επικοινωνιακό μοντέλο θεωρεί ότι η μάθηση της γραμματικής επιτυγχάνεται κυρίως με τη χρήση ανακαλυπτικής διαδικασίας, στο πλαίσιο της οποίας οι μαθητές χρησιμοποιούν αρχικά αυθεντικό γλωσσικό υλικό ή εμπλέκονται οι ίδιοι σε φυσιολογική γλωσσική δραστηριότητα, στη συνέχεια μελετούν το γλωσσικό υλικό που έχει παραχθεί και διατυπώνουν τις αρχές και τους κανόνες λειτουργίας του και, τέλος, ασκούνται στην εφαρμογή των αρχών αυτών παράγοντας λόγο σύμφωνο με τα δεδομένα της περίστασης επικοινωνίας.

3.4. Ο στόχος της γραμματικής διδασκαλίας

Συνοψίζοντας, ο στόχος της γραμματικής διδασκαλίας είναι να ενισχύσει και να βελτιώσει τόσο τη γνώση των γραμματικών φαινομένων, όσο και τη δυνατότητα αποτελεσματικής εκμετάλλευσης της γνώσης αυτής σε επίπεδο επικοινωνίας. Με λίγα λόγια ο μαθητής, μέσω της γραμματικής διδασκαλίας, πρέπει να αποκτήσει τις απαιτούμενες γραμματικές γνώσεις και, ταυτόχρονα, να ασκηθεί ώστε να τις χρησιμοποιεί κατάλληλα και σύμφωνα με τα δεδομένα του περιβάλλοντος στο οποίο παράγεται κάθε φορά το μήνυμά του. Αυτά σημαίνουν ότι σύμφωνα με την επικοινωνιακή προσέγγιση η διδασκαλία και μάθηση της γραμματικής εκτείνεται σε δυο επίπεδα και συγκεκριμένα: το ένα επίπεδο αφορά την εσωτερική πλευρά του φαινομένου, δηλαδή τον τρόπο αποθήκευσης και ταξινόμησης των γραμματικών στοιχείων στην ανθρώπινη μνήμη και η άλλη την κοινωνική του πλευρά, δηλαδή τη διαδικασία ανεύρεσης, ορθού σχηματισμού και κατάλληλης χρήσης των στοιχείων αυτών για την επίτευξη αποτελεσματικής επικοινωνίας. Η οργανική σύνδεση των δυο επιπέδων της γραμματικής που μετέβαλε όχι μόνο την αντίληψή μας γι' αυτήν αλλά και τον τρόπο διδασκαλίας της οφείλεται στη δημιουργία ενός νέου επιστημονικού κλάδου και τομέα ανάλυσης της γλώσσας που είναι γνωστός με τον όρο *πραγματολογία*.

4. Γλωσσική ικανότητα, γλωσσική χρήση και Πραγματολογία

Με τον όρο γλωσσική ικανότητα νοείται ο βαθμός κατοχής του γραμματικού μηχανισμού ή του συστήματος της γλώσσας που αποτελεί προϋπόθεση για τη σωστή της χρήση. Στην ουσία, η γλωσσική χρήση αποτελεί τον οργανικό δεσμό μεταξύ του γλωσσικού κώδικα και των επικοινωνιακών λειτουργιών της γλώσσας, πράγμα που οδηγεί τον ομιλητή σε αποτελεσματική χρήση της γλώσσας. Με λίγα λόγια, η γλωσσική ικανότητα και η γλωσσική χρήση αποτελούν τις δυο βασικές διαστάσεις του γλωσσικού φαινομένου, την εσωτερική και την εξωτερική, που συμπληρώνουν αλλά και προϋποθέτουν η μια την άλλη. Ειδικότερα, από τη μια μεριά η δυνατότητα χρήσης του γλωσσικού κώδικα προϋποθέτει την εσωτερίκευση των γραμματικών δομών και των λειτουργιών που μπορούν να επιτελέσουν οι άνθρωποι μέσω της γλώσσας, ενώ από την άλλη, η επαρκής κατοχή και συνειδητοποίηση των αρχών του γλωσσικού συστήματος οδηγεί σε περισσότερο αποτελεσματική της χρήση και σε παραγωγή αποτελεσματικών κειμένων σε συγκεκριμένα πλαίσια επικοινωνίας. Όμως, τόσο στο παραδοσιακό, όσο και στο δομικό μοντέλο δεν υπήρχε σύνδεση μεταξύ της γλωσσικής ικανότητας και της γλωσσικής χρήσης με αποτέλεσμα η γραμματική να μη συσχετίζεται με την επικοινωνία και να μεταβάλλεται τελικά σε στοιχείο μη λειτουργικό. Το κενό αυτό, υπήρχε στη γλωσσική επιστήμη μεταξύ της γλωσσικής ικανότητας και της γλωσσικής χρήσης ήρθε να καλύψει ένας νέος κλάδος της γλωσσολογίας που καλείται Πραγματολογία (Π). Ο κλάδος αυτός που ασχολείται με τη χρήση της γλώσσας σε δεδομένα πλαίσια και περιστάσεις επικοινωνίας, εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι παράγουν και κατανοούν μηνύματα / κείμενα σε συνδυασμό με παράγοντες μη γλωσσικούς. Με λίγα λόγια, η Π μελετά την επίδραση του περιβάλλοντος και των δεδομένων της περίστασης επικοινωνίας στο περιεχόμενο του εκφωνήματος και στον καθορισμό της οριστικής του σημασίας.

Τέλος, ως κλάδος που συνδέει το γλωσσικό σύστημα με τη γλωσσική χρήση, η Π προϋποθέτει ότι οι ομιλητές διαθέτουν τρεις βασικές επικοινωνιακές ικανότητες (skills):

1 Τη δυνατότητα χρήσης της γλώσσας για την επίτευξη ποικίλων επικοινωνιακών στόχων (purposes), όπως είναι π.χ. ο χαιρετισμός, η πληροφόρηση, η απαίτηση, η υπόσχεση, η συμβουλή κ.ά.

2 Την ικανότητα προσαρμογής της γλώσσας στους παράγοντες που συγκροτούν την περίσταση επικοινωνίας, όπως είναι ο ακροατής (π.χ. παιδί, ενήλικος, άντρας, γυναίκα κλπ), ο χώρος στον οποίο διεξάγεται η συνομιλία (π.χ. πάρκο, πανεπιστήμιο, καφενείο, ιατρείο κλπ.), το θέμα και ο σκοπός της επικοινωνίας κ.ά.

3 Την ικανότητα παραγωγής και ερμηνείας παραγλωσσικών φαινομένων όπως είναι ο επιτονισμός, οι εκφράσεις του προσώπου, οι κινήσεις του σώματος κλπ.

Η συνεισφορά της Π στη γλωσσική διδασκαλία υπήρξε ακριβώς η εστίαση στη γλωσσική χρήση. Καθώς η Π μελετά τη γλώσσα μέσα σε φυσικά περιβάλλοντα, η γραμματική αναλαμβάνει έναν ιδιαίτερο ρόλο που τη φέρνει όλο και περισσότερο

κοντά στην επικοινωνιακή λειτουργία της γλώσσας. Η εξέλιξη όμως αυτή, όσον αφορά τον τομέα της γραμματικής διδασκαλίας, μπορεί να δώσει επαρκείς απαντήσεις σε ουσιαστικά ερωτήματα όπως για παράδειγμα: 'τι επιδιώκουμε διδάσκοντας τη γραμματική'; 'ποια πρέπει να είναι η θέση της γραμματικής στο γλωσσικό μάθημα'; 'πόσων ειδών γραμματικές ασκήσεις υπάρχουν και σε τι αποβλέπουμε με καθένα από αυτά'; 'ποιες από τις ασκήσεις αυτές είναι οι πιο κατάλληλες ανάλογα με το διδασκόμενο θέμα, τους επιδιωκόμενους στόχους, την ηλικία των μαθητών' κλπ.; Με λίγα λόγια, θα λέγαμε ότι η Π αποτελεί το αληθινό θεμέλιο και τον στυλοβάτη μιας παιδαγωγικής γραμματικής. Παρέχει λύσεις σε προβλήματα επικοινωνίας, καθώς αναζητά μεθόδους για τη γλωσσική διδασκαλία και κυρίως για το πώς διδάσκουμε σε κάποιον τη γραμματική μιας γλώσσας με στόχο να επικοινωνεί αποτελεσματικά (Demirezen 1991, Μήτσης 2015, Μπέλλα 2015).

5. Η διδασκαλία της γραμματικής μέσω κειμένων

Το επιστημονικό ενδιαφέρον, από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, και ειδικότερα από την εμφάνιση της θεωρίας του Saussure και μετά, στρέφεται όλο και περισσότερο σε μια συνταγματική ή χρηστική αντιμετώπιση της γλώσσας η οποία, εγκαταλείποντας το επίπεδο της λέξης (παραδοσιακό μοντέλο), ανάγεται κατόπιν στην πρόταση (δομικό μοντέλο) για να καταλήξει σήμερα στο κείμενο (επικοινωνιακό / κειμενοκεντρικό μοντέλο).

Γενικά, η έννοια του κειμένου θεωρείται σήμερα θεμελιώδης, γιατί οι ομιλητές, σύμφωνα με τη σύγχρονη επιστημονική αντίληψη, δεν επικοινωνούν με λέξεις, φράσεις ή προτάσεις (ως αυτοτελείς ή γραμματικές ενότητες) αλλά μέσω κειμένων που αποτελούν γλωσσικές ενότητες εν χρήσει. Ειδικότερα μάλιστα θα λέγαμε ότι το κείμενο αποτελεί από πλευράς πραγματολογίας τη μονάδα της γλωσσικής χρήσης η οποία μάλιστα χαρακτηρίζεται με τον όρο εκφώνημα. Η χρήση μάλιστα του όρου αυτού σημαίνει ότι το κείμενο δεν αντιμετωπίζεται σε επίπεδο πραγματολογίας ως γραμματική ενότητα (δηλ. ως λέξη, φράση ή πρόταση), ούτε ορίζεται με βάση την έκταση ή τη μορφή του αλλά με βάση την επικοινωνιακή του λειτουργία και σκοπιμότητα. Είναι μια μονάδα νοηματική και επικοινωνιακή στη δόμηση της οποίας παίζει καθοριστικό ρόλο το περιβάλλον και χωρίς αναφορά ή σύνδεση με συγκεκριμένα καταστασιακά δεδομένα δεν μπορεί το κείμενο / εκφώνημα να υπάρξει.

Οι εξελίξεις αυτές συνέβαλαν κατά τις τελευταίες τρεις περίπου δεκαετίες στη δημιουργία της αντίληψης ότι ένας από τους πλέον αποτελεσματικούς τρόπους διδασκαλίας της γραμματικής είναι η προσφυγή σε κείμενα, γεγονός που παρέχει στους μαθητές την ευκαιρία να συναντήσουν και να μελετήσουν τα διδασκόμενα γραμματικά

φαινόμενα σε κειμενικό περιβάλλον, δηλαδή στον φυσικό τους χώρο όπου η γραμματική λειτουργεί ως μέσο επικοινωνίας. Το κείμενο, σύμφωνα με την άποψη αυτή, είναι το μόνο επίπεδο λόγου το οποίο παρέχει πληροφορίες που διευκολύνουν την κατανόηση νέων γραμματικών δεδομένων καθώς και του τρόπου με τον οποίο τα γραμματικά φαινόμενα αξιοποιούνται σε πραγματικές περιστάσεις επικοινωνίας. Επιπλέον, η επαφή με το γραμματικό φαινόμενο συνδυάζεται τόσο με τη χρήση κατάλληλου λεξιλογίου όσο και με τη δημιουργία δομών (μορφολογικών και σημασιολογικών) που υπηρετούν το κείμενο ως σύνολο. Πρόκειται για μια νέα διδακτική προσέγγιση που καλείται κειμενοκεντρική, η οποία τονίζει την ανάγκη για εστίαση της γλωσσικής διδασκαλίας στο κείμενο, πάντα σε σχέση με το συγκείμενο στα πλαίσια του οποίου παράγεται και βάσει των λειτουργιών που αυτό επιτελεί (Αρχάκης 2005, Bhatia 2000, Γεωργακοπούλου & Γούτσος 1999, Hasan & Williams 1996, Hyland 2000 & 2002, Martin 1993, Ματσαγγούρας 2001, Μήτσης 2015, Χατζησαββίδης 2005).

Τέλος, σύμφωνα με την κειμενοκεντρική προσέγγιση η προτεραιότητα δίνεται πάντοτε στα αυθεντικά / πρότυπα κείμενα, γιατί αυτά είναι τα μόνα που προβάλλουν τον φυσικό τρόπο χρήσης των γραμματικών φαινομένων για σκοπούς επικοινωνιακούς. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη από τη μια μεριά τις δυνατότητες της αποτελεσματικής εκμετάλλευσης των κειμένων για διδασκαλία της γραμματικής και από το άλλο τη συμβολή των γραμματικών γνώσεων στη σύνταξη κειμένων, επιχειρήσαμε μια πειραματική εφαρμογή στην Ε΄ τάξη του Δημοτικού, η οποία στηρίχτηκε σε περιγραφικά κείμενα και της οποίας τα αποτελέσματα που παραθέτουμε στη συνέχεια θεωρούμε ότι είναι αρκετά ενδιαφέροντα.

6. Η πειραματική εφαρμογή

Στην Ε΄τάξη του 2ου δημοτικού Σχολείου Νέας Ερυθραίας Αττικής, στην Ελλάδα, δόθηκαν κάποια αποσπάσματα από λογοτεχνικά και άλλα κείμενα που εντάσσονται στον αναφορικό λόγο και συγκεκριμένα στο είδος της περιγραφής.

Σε μια πρώτη φάση έγινε συζήτηση σχετικά με το περιεχόμενό τους, τον συγγραφέα, την περίοδο που γράφτηκαν τα αποσπάσματα, καθώς και τη λειτουργία αλλά και τον σκοπό που μπορεί να επιτελούν. Οι μαθητές προσπάθησαν να τα εντάξουν στο ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Ακολούθησε νοηματική και λεξιλογική ανάλυση, με τη βοήθεια ερωτήσεων κατανόησης και πολλαπλής επιλογής, αλλά και προφορική επεξεργασία του κάθε κειμένου. Τα παραπάνω διήρκησαν μία διδακτική ώρα.

Η δεύτερη επαφή των παιδιών με τα ίδια αποσπάσματα είχε διαφορετικούς στόχους. Στα πλαίσια της ανακαλυπτικής μάθησης ζητήθηκε από τα παιδιά να μελετήσουν σε ομάδες τα κείμενα και με βάση τις γνώσεις τους, να βρουν αρχικά το είδος και τον τύπο του κάθε κειμένου. Εν συνεχεία, στόχος τους ήταν να εντοπίσουν, μέσα σε περίπου

μισή ώρα, ποια θεωρούν κατά τη γνώμη τους ότι είναι αυτά τα στοιχεία που καθορίζουν το είδος κειμένου (περιγραφή), και ποιες λεξικογραμματικές επιλογές κάνουν οι συγγραφείς με βάση το είδος λόγου και το είδος κειμένου.

Ήταν ξεκάθαρο για όλα τα παιδιά ότι τα κείμενα αποτελούσαν περιγραφές. Το ενδιαφέρον προέκυψε από τις παρατηρήσεις που έκαναν σε σχέση με τις επιλογές του εκάστοτε συγγραφέα. Τα ίδια τα παιδιά κατέληξαν σε κάποια συμπεράσματα που αφορούσαν σχεδόν όλα τα κείμενα: Αρχικά σχολίασαν τα πολλά επίθετα. Επίσης, εντόπισαν παρόμοιες διαρθρωτικές λέξεις (κειμενικούς συνδέσμους) που δίνουν έμφαση στη χωρική περισσότερο και όχι στη χρονική σειρά και τάξη. Προτάσεις σε παρατακτική σύνδεση και κάποιες δευτερεύουσες εναντιωματικές και αιτιολογικές, ενεστώτας ή τροπικότητες (υποτακτική για να δηλώσει ευχή), θέμα διαρκείας, τα επίθετα περισσότερο σε περιγραφές ανθρώπων ή ζώων, και κάποια επιρρήματα, περισσότερο σε περιγραφές χώρων, κτηρίων κτλ. Επιπλέον, παρατηρήθηκε πρώτο πρόσωπο ή τρίτο ενικού και σε διαφορετικές περιπτώσεις χρήση ενεργητικής ή παθητικής φωνής.

Αφού έγινε συζήτηση για το πώς συνδέονται οι επιλογές που παρατήρησαν με αυτό το κειμενικό είδος και γιατί γίνονται αυτές οι επιλογές – κάνοντας όπου ήταν απαραίτητο την αντιδιαστολή με την αφήγηση ή ακόμη και με τον κατευθυντικό λόγο, έγινε ξεκάθαρος - σε ένα περισσότερο συνειδητό επίπεδο -ο ρόλος της περιγραφής. Μιλήσαμε για το τι σημαίνει γλωσσική αναπαράσταση αντικειμένων, καταστάσεων οντοτήτων κ.α. με σχετικά σταθερή ταυτότητα και σύσταση, τις οποίες αντιλαμβανόμαστε, επεξεργαζόμαστε και επιδιώκουμε να τις απεικονίσουμε για λογαριασμό του αναγνώστη μας. Μελετήσαμε τα είδη της περιγραφής ανάλογα με τον βαθμό εμπλοκής του συγγραφέα και επιστρέψαμε στα κείμενά μας για να εντοπίσουμε ποιες ήταν αντικειμενικές και ποιες υποκειμενικές περιγραφές, αλλά και τις επιλογές των συγγραφέων, ξανά, μέσα από μια περισσότερο υποψιασμένη ματιά και πλέον συνειδητά και γνωρίζοντας όλα όσα αφορούν το είδος της περιγραφής. Με κριτική στάση απέναντι σε κάθε κείμενο, και με την κατάλληλη, αυτή τη φορά, καθοδήγηση, προσπαθούσαν να εντοπίσουν φράσεις ή προτάσεις που περιέκλειαν γνώμη, σχολιασμό ή συναίσθημα του συγγραφέα. Παρατήρησαν τη διαφορετική λειτουργία των προσώπων, περισσότερο ψυχρό και αντικειμενικό το τρίτο, περισσότερο προσωπικό και συναισθηματικό το πρώτο. Χρήση σε μεγαλύτερο βαθμό της παθητικής φωνής σε αντικειμενικές περιγραφές και της ενεργητικής φωνής σε υποκειμενικές. Παρατήρησαν επίσης ότι οι συγγραφείς επιλέγουν επίθετα για τις περισσότερο μόνιμες ιδιότητες και επιρρηματικούς προσδιορισμούς για περισσότερο παροδικά στοιχεία, ή απλά για να εντοπίσουμε κάτι στον χώρο.

Βεβαίως, συζητήσαμε και για το ύφος, που εξαρτάται από τη σκοπιά που κάποιος περιγράφει κάτι και από τον βαθμό που αυτή η περιγραφή τον επηρεάζει. Συζητήθηκε και για το πόσο η κάθε περιγραφή εξαρτάται από την περίσταση επικοινωνίας. Πώς θα παρουσίαζε τα ειδώλια ο συγγραφέας του σχολικού βιβλίου ιστορίας και πώς θα παρουσίαζε σε μια εκπομπή ένας καλλιτέχνης τα έργα του, θέλοντας να τα πουλήσει.

Πώς παρουσιάζεται η πληροφορία, ή κάποια εικόνα μιας χώρας από έναν συγγραφέα και πώς θα παρουσιαζόταν από έναν τουριστικό οδηγό.

Τέλος, έγινε ξεκάθαρο και σε θεωρητικό επίπεδο και μέσα από τα κείμενα ότι τα δύο είδη – περιγραφής και αφήγησης- διαχωρίζονται για την καλύτερη οργάνωση και μελέτη της περιγραφής και ότι στην πραγματικότητα αναμειγνύονται κλίνοντας περισσότερο προς τη μία ή την άλλη πλευρά. Ακόμη και η ίδια η περιγραφή εμπεριέχεται πολλές φορές μέσα σε μια ευρύτερη αφήγηση ή εμπεριέχει μια τέτοια σε μικρότερη κλίμακα. Ο λόγος είναι συνεχής και οι κατηγοριοποιήσεις γίνονται από τον άνθρωπο για καλύτερη μελέτη του φαινομένου (όπως συμβαίνει και στη γραμματική αλλά και σε όλα σχεδόν τα διδακτικά αντικείμενα, κάτι που πρέπει να γίνεται ξεκάθαρο στη σκέψη των μαθητών).

Έχοντας σημειώσει τις επιλογές των συγγραφέων σε σχέση με τη γραμματική, ακολούθησε διδασκαλία των γραμματικών φαινομένων, η οποία ξεκίνησε από τα επίθετα. Ξεκινώντας, εστιάσαμε κυρίως στη λειτουργία των επιθέτων στον λόγο (προσδιορισμοί, υποκείμενα, αντικείμενα ή και κατηγορούμενα) καθώς και στο ρόλο που διαδραματίζουν σε επίπεδο επικοινωνίας.

Η επόμενη συνάντησή μας είχε ως στόχο την εξάσκηση και τη μεγαλύτερη εξοικείωση με τα επίθετα. Ασχοληθήκαμε λοιπόν για μια διδακτική ώρα με τη μορφολογία και τη συντακτική λειτουργία των επιθέτων δίνοντας έμφαση στις κυριότερες κατηγορίες επιθέτων όπως είναι αυτά που λήγουν σε ος-η-ο, ης-ης-ες αλλά και υς-ια-υ, ύς-εία-ύ. Η προσοχή μας στράφηκε, κατά τη φάση αυτή, τόσο στη μορφή, όσο και στο περιεχόμενο, δηλαδή τη σημασιολογική λειτουργία των επιθέτων. Ασκήθηκαν ειδικότερα στη διάκριση των λόγιων από τους δημοτικούς τύπους, στη σύνδεση των επιθέτων με τα άλλα μέρη του λόγου (γλωσσικό περιβάλλον) και έγινε αντιληπτή η συμβολή τους στην επικοινωνιακή λειτουργία (σύνδεση με το εξωγλωσσικό περιβάλλον).

Ύστερα από τη διδασκαλία των επιθέτων και αφού έγινε μια σύντομη αναφορά στους κειμενικούς δείκτες, τα παιδιά ένιωθαν έτοιμα να περάσουν στο τελικό στάδιο της συγκεκριμένης διδασκαλίας, που ήταν η παραγωγή γραπτού λόγου από τους ίδιους.

Στο τελικό στάδιο ζητήθηκε από τα παιδιά την πρώτη φορά μία περιγραφή κτηρίου και τη δεύτερη μία περιγραφή ζώου. Συγκεκριμένα, το θέμα της πρώτης συγγραφής κειμένου ήταν: «Το εξοχικό που θα ήθελα να έχω». Το θέμα ήταν εύκολο για τα παιδιά, καθώς είχαν ξανά την εμπειρία περιγραφής κτηρίου. Ταυτόχρονα, ήταν θέμα με το οποίο είχαν έρθει σε επαφή στην δεύτερη ενότητα της γλώσσας και επομένως τους ήταν οικείο. Το πλαίσιο μέσα στο οποίο έπρεπε να γράψουν ήταν ότι το κείμενό τους θα αποτελούσε άρθρο για την παιδική εφημερίδα του σχολείου. Το δεύτερο θέμα θα ήταν σε μορφή γράμματος προς τον καλύτερό τους φίλο ο οποίος πρόσφατα απέκτησε ένα σκυλάκι. Απευθυνόμενοι λοιπόν σε αυτόν, θα περιέγραφαν το ζωάκι που οι ίδιοι θα ήθελαν να έχουν. Αποσπάσματα από κείμενα των παιδιών υπάρχουν στο παράρτημα 1 (κείμενα που προηγήθηκαν της διδακτικής εφαρμογής) της εργασίας και στο παράρτημα 2 (κείμενα που έγραψαν τα παιδιά μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας,

ενώ δείγματα των ασκήσεων που χρησιμοποιήθηκαν για την αφομοίωση του γραμματικού υλικού υπάρχουν στο παράρτημα 3. Η τελική βιβλιογραφία περιλαμβάνει τα βιβλία, αποσπάσματα των οποίων χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της διδακτικής εφαρμογής.

7. Συμπεράσματα

Η διδασκαλία της γραμματικής έγινε, με τη χρήση κατάλληλων αυθεντικών κειμένων, πολύ ενδιαφέρουσα, άρα και πιο αποτελεσματική, για τα παιδιά. Ένιωθαν ότι μέσα από τις γραμματικές επιλογές του συγγραφέα, μπορούσαν να κατανοήσουν καλύτερα το κείμενο αλλά και τον ίδιο τον συγγραφέα. Η γραμματική, ενταγμένη σε κειμενικό πλαίσιο, απέκτησε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους μαθητές, γιατί την αντιμετώπισαν ως ένα απολύτως φυσιολογικό φαινόμενο που συνδέεται με την καθημερινή χρήση της γλώσσας. Το ενδιαφέρον μάλιστα αυτό έγινε ακόμα πιο έντονο για τον λόγο ότι ενεπλάκησαν οι ίδιοι στη διαδικασία εντοπισμού και εκτίμησης της λειτουργίας των γραμματικών φαινομένων που αποτελούσαν επιλογές του κάθε συγγραφέα και μάλιστα κάθε φορά σύμφωνα με τον τύπο και το είδος κειμένου που μελέτησαν.

Ταυτόχρονα, η άσκηση στη διαδικασία σύνταξης κειμένου με βάση το είδος του κειμένου, τον τύπο αλλά και το συγκεκριμένο κάθε φορά πλαίσιο επικοινωνίας που συνδυάστηκε με τη μελέτη και τη συνειδητή γνώση των κατάλληλων γραμματικών φαινομένων, έδωσε μια νέα διάσταση στη γραμματική η οποία έγινε μια δημιουργική ενασχόληση για τους μαθητές.

Τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα το περιεχόμενο των κειμένων να γίνει πιο πλούσιο από παλαιότερα περιγραφικά κείμενά τους. Παρατηρήθηκαν πολύ πιο κατάλληλες και επικοινωνιακά αποτελεσματικές λεξικογραμματικές επιλογές. Η μεγαλύτερη πρόοδος που εντοπίσαμε όμως στα κείμενα των παιδιών έγινε στην επιλογή και χρήση των επιθέτων. Χρησιμοποιήθηκαν πολύ περισσότερα επίθετα από ότι σε παλαιότερες περιγραφές τους και μάλιστα παρατηρήθηκε μεγαλύτερη ποικιλία. Ταυτόχρονα, χρησιμοποιήθηκαν σωστά και σε μεγαλύτερο βαθμό ορθογραφημένα. Φάνηκε πως έγινε κατανοητή η χρήση των επιθέτων μέσα σε κείμενα.

Είναι εμφανές πως η κατάκτηση της γραμματικής συνιστά διαδικασία πολυεπίπεδη και σύνθετη και, επομένως, η νέα γνώση δεν προστίθεται μηχανικά στην ήδη υπάρχουσα, αλλά ενσωματώνεται κατά τρόπο που συμβάλλει σε αναδιοργάνωση της προηγούμενης εμπειρίας του μαθητή και σε αναδόμηση του όλου γραμματικού του συστήματος, όπως το έχει συγκροτήσει μέχρι τη στιγμή εκείνη, ή, τουλάχιστον, σημαντικού μέρους του. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι η αξιολόγηση της γραμματικής δεν μπορεί να περιορίζεται σε ένα περιορισμένο φαινόμενο αλλά να εκτιμά τη γενικότερη δυνατότητα αξιοποίησης του συγκεκριμένου γραμματικού φαινομένου σε επίπεδο επικοινωνιακής χρήσης της γλώσσας (Halliday 1985, Hewings & Hewings 2005). Η γραμματική

εξάλλου αποτελεί το μέσο για μια πιο αποτελεσματική επικοινωνία και επομένως η διδασκαλία θα πρέπει να ξεκινά με και να καταλήγει στη χρήση της γλώσσας.

Βιβλιογραφία

Celce-Murcia M.-Hilles, S. (1988). *Techniques and resources in teaching grammar.* Oxford: Oxford University Press.

Demirezen M. 1991. *Pragmatics and language teaching*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 1991/ Sayi: 6/281-287.

Devitiis, De G., Mariani, L., O' Malley, K. (1989). *English grammar for communication.* London: Longman.

Ellis, R. (2006). Current issues in the teaching of grammar: *An SLA perspective. TESOL Quarterly*, 40, 1, March 2006: 83-107.

Gardner, Sh. (2008). Changing approaches to teaching grammar. *ELTED*, 11, Winter 2008: 39-44.

Halliday M.A.K. 1985. *An introduction to functional grammar*. London: Edward Arnold.

Harmer, J. (1987). *Teaching and learning Grammar.* New York: Longman.

Hedge, T. (2000). *Teaching and learning in the language classroom*. Oxford: Oxford University Press.

Hewings A. & M. Hewings (2005). *Grammar and Context. An Advanced Resource Book.* London & New York: Routledge.

Holton D., Mackridge P. & Φιλιππάκη-Warburton Ειρ. (1999). Γραμματική της ελληνικής γλώσσας. Αθήνα: Πατάκης (μετάφρ. Β. Σπυρόπουλου, 1η έκδ. στα Αγγλικά 1997).

Καβουκόπουλος, Φ., Παραδιά, Μ., Μήτσης, Ν., Χατζησαββίδης, Σ. *(2010). Οι Γραμματικές της Νέας Ελληνικής και η νέα σχολική Γραμματική Γυμνασίου. Νέα Παιδεία,* 134. Αθήνα: Πατάκης: 92-124.

Καβουκόπουλος, Φ., Παραδιά, Μ., Χατζησαββίδης, Σ., Μήτσης, Ν. (2011). *Η κλιτική πολυτυπία στις γραμματικές της νέας ελληνικής. Νέα Παιδεία,* 137, Αθήνα: Πατάκης: 15-42.

Κλαίρης, Χρ. – Μπαμπινιώτης, Γ. (2005). *Γραμματική της νέας ελληνικής. Δομολειτουργική-επικοινωνιακή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Leech G. 1983. *Principles of Pragmatics.* Longman: London.

Μηνάς Κ. 2008. *Παρατηρήσεις στη γραμματική της Νεοελληνικής*. Αθήνα: Νεφέλη.

Μήτσης, Ν. (1995). *Η διδασκαλία της Γραμματικής στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Η επίδραση της γλωσσικής επιστήμης στην εξέλιξή της*. Αθήνα: Gutenberg.

Μήτσης, Ν. (1996). *Διδακτική του γλωσσικού μαθήματος. Από τη γλωσσική θεωρία στη διδακτική πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.

Μήτσης, Ν. (1999). *Η διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (1822-1993) – Παράθεση πηγών*. Αθήνα: Gutenberg.

Μήτσης, Ν. (2002). *Η διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (1833-1993) – Παράθεση πηγών*. Αθήνα: Gutenberg.

Μήτσης, Ν. (2004). *Η Διδασκαλία της γλώσσας υπό το πρίσμα της επικοινωνιακής προσέγγισης – Εισαγωγή στη θεωρία και τις τεχνικές του επικοινωνιακού μοντέλου*. Αθήνα: Gutenberg.

Μήτσης, Ν. (2015). *Γραμματική και επικοινωνία - Η γραμματική ως θεωρία και πρακτική στο πλαίσιο της επικοινωνιακής προσέγγισης της γλώσσας*. Αθήνα: Gutenberg.

Μήτσης, Ν. κ.ά. (2012). *Το λεξιλόγιο. Θεωρητική προσέγγιση και διδακτικές εφαρμογές*. Αθήνα: Gutenberg.

Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). *Θεωρητική γλωσσολογία. Εισαγωγή στη σύγχρονη γλωσσολογία*. Αθήνα.

Μπέλλα Σπ. (2015). *Πραγματολογία. Από τη γλωσσική επικοινωνία στη γλωσσική διδασκαλία*. Αθήνα: Gutenberg.

Newby D. (1989). *Grammar for communication*. Vienna: Österreichischer Bundesverlag.

Newby, D. (1998). Theory and practice in communicative grammar: A guide for teachers. In R. De Beaugrande, M. Grosman, B. Seidlhofer, (eds.), *Language policy and language education in emerging nations. Stamford, Series: Advances in discourse processes,* LXIII: 151-164.

Ντάλτας Π. (2003). *Πραγματολογία και Επικοινωνία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Nunan, D. (1998). Teaching grammar in context. *ELT Journal*, 52/2, April 1998. Oxford University Press: 101-109.

Παραδιά, Μ. – Μήτσης, Ν. (2011). *Η διδασκαλία του λεξιλογίου στην ελληνική εκπαίδευση. Ιστορική αναδρομή και σύγχρονες εξελίξεις*. Αθήνα: Gutenberg.

Richards J.C., Reppen R. (2014). *Towards a pedagogy of grammar instruction*. RELC Journal, vol. 45(1) (pp. 5-25).

Swan, M. (2007). Grammar, meaning and pragmatics: Sorting out the muddle. *TESL-EJ*, 11: 2.

Τσιτσανούδη – Μαλλίδη, Ν. (2011). *Η γλώσσα των ΜΜΕ στο σχολείο – Μια γλωσσολογική προσέγγιση για την (προ)σχολική εκπαιδευτική διαδικασία.* Αθήνα: Λιβάνης.

Φιλιππάκη-Warburton Ειρ., Γεωργιαφέντης Μ., Κοτζόγλου Γ. & Λουκά Μ. (2011). *Γραμματική Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού.* Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Χαραλαμπόπουλος, Α. –Χατζησαββίδης, Σ. (1997). *Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας: Θεωρία και πρακτική εφαρμογή.* Θεσσαλονίκη: Κώδικας.

Χατζησαββίδης, Σ. (2009). *Γραμματική Νέας Ελληνικής. Θεωρητικές βάσεις και περιγραφή. Τόμος Α΄ (Φωνητική-Φωνολογία-Μορφολογία).* Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Χατζησαββίδης, Σ. (2010). *Γραμματική Νέας Ελληνικής. Θεωρητικές βάσεις και περιγραφή. Τόμος Β΄ (Σύνταξη-Σημασιολογία/Λεξιλόγιο-Πραγματολογία).* Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Χατζησαββίδης, Σ., Χατζησαββίδου, Α. (2011). *Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Wong Yin C.C. & Barrea-Marlus M. (2012). *The Role of Grammar in Communicative Language Teaching: An Exploration of Second Language Teachers' Perceptions and Classroom Practices*. Electronic Journal of Foreign Language Teaching 2012, Vol. 9, No 1 (pp. 61-75). Centre for Language Studies, National University of Singapore.

Yule, G. (1996). *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.

Παράρτημα1

Αγάπημενε μου φίλε
ξέρω πως πήρες ένα μικρό σκυλάκι ξέρεις
έχω κι εγώ ένα σκυλάκι και θα ήθελα να
σου πώ μερικά πραγματα για αυτό. Το
σκυλάκι μου έχει καστανή μαζί με μπεζ χρώμα έχει
κάτω το ένα αυτη ενώ το άλλο πάνω επίσης έχει
άσπρα πόδια και άσπρη μουσούδα. Αυτό το
σκυλάκι είναι πολύ γλυκό είναι ιπάκουο και
μπορεί να γίνει και φιλακας αλλά είναι
πολύ χαδιάρικο. Πολλές φορες ανεβένει
στο κρεβάτι μου και αρχίζουμε να κάνουμε
πόλεμο με τα αρκουδάκια του αδερφού μου μετά
όταν τελειώνουμε το παιχνίδι βγαινουμε έξω
αλλά αυτή την φορά παιζουμε με τα
παιχνίδια του σκυλιού μου εξοι μετά από
λίγη ώρα μπαινουμε μέσα στο σπίτι καθόμαστε
κοντά στο τζάκι και βλέπουμε τηλεόραση.
Μακάρι να γίνει το σκυλάκι σου σαν
το δικό μου. Με αγάπη

Αγαπημένη μου φίλη ...,

χάρηκα πάρα πολύ όταν άκουσα τα νέα ότι πήρες σκυλάκι. Χάρηκα τόσο πολύ και για σένα που τώρα θα έχεις έναν καινούριο σκύλο που τώρα θελώ να σου πω κι εγώ τι σκυλάκι θα ήθελα να έχω και γι'αυτό δεν μου άρεσες επιλογή. Θα σου πω. Το σκυλάκι που θα ήθελα πάντα θα ήταν λίγο μικρό (όχι και πάρα πολύ) ολόλευκο, με καστανά μάτια, με λίγο σχεδόν τρίχωμα. Μέσα του θέλω να είναι χαλύκο και τρυφερό που να είναι δίπλα σου στα δύσκολα και στα εύκολα. Να κάνεις τα μαθήματά σου με την βοήθειά του. Να κάθεσε στο κρεβάτι λυπημένος και εκείνο να τρύβεται δίπλα σου. Να σου έχει εμπιστοσύνη. Όταν τελειώνω τα μαθήματά μου, στον ελεύθερό μου χρόνο να το περνάνε βόλτες με εκείνο να θέλει να παίξουμε τόσο πολύ μαζί, που να του κάνω το χατήρι. Ίσως να θέλει να δούμε τηλεόραση μαζί, δεν ξέρω. Αλλά και να μην κάθεται στην τηλεόραση όλη μέρα. Αχ! Πόσο τυχερή που είσαι που έχεις ένα σκυλάκι, κι ας μην τα καταλάβαμε επειδή εσύ έχεις κι εγώ όχι. Μακάρι να αποκτήσω κι εγώ τον σκύλο του ονείρων μου όπως κι εσύ. Αχ τυχερή!

Με πάρα πολύ αγάπη
η φίλη σου

Αγαπημένη μου φίλη ...,

ήμουν σε απόσταση ένα καινούριο σκυλάκι. Είμαι πολύ χαρούμενη γιατί έχω και καινά πιθέδες ενα. Τώρα θα σου περιγράψω για το δικό μου σκυλάκι.

Το σκυλάκι μου είναι πολύ, μικρό, με φουντωτό σαν σύριγμα και μακρυά αυτάκια που όταν τρέχει τρεμοπαίζουν γύρω από το κεφάλι του.

Το έχουμε ονομάσει Λίνο γιατί μας φάνηκε πολύ ωραίο όνομα. Ο Λίνο είναι ένα πολύ υπάκουο σκυλάκι που του αρέσουν τα παιχνιδάκια. Του αρέσει επείγοντα να πηγαίνει βόλτες και να κολυμπάει.

Εγώ, πηγαίνω σχεδόν κάθε μέρα τον Λίνο στο πάρκο όπου παίζει με τα υπόλοιπα σκυλάκια. Τον πηγαίνω βόλτα κάθε μέρα μία με δύο φορές.

Ο Λίνο είναι ένα υπέροχο σκυλάκι και ελπίζω κι το δικό σου να είναι. Στο επόμενό σου γράμμα θέλω, αν μπορείς, να μου μιλήσεις εσύ για το σκυλάκι σου.

Αγαπημένη μου φίλη

έμαθα ότι απέχτισες ένα σκυλάκι χάρηκα παρα πολύ και τώρα θέλω να σου πω ότι έχω και εγώ ένα σκυλάκι.

Το σκυλάκι μου είναι μικρό έχει άσπρο τρίχωμα, μικρά αυτιά και καφέ μάτια. Επίσης έχει μία μικρή ουρά και μικρά πόδια.

Είναι πολύ καλό παιχνιδιάρικο και γλυκούτσικο. Του αρέσει να το πηγαίνουν βόλτες να παίζουν μαζί του επίσης τού τα πάδια και η αγκαλιές.

Νιώθω πολύ τυχερή που έχω ένα σκυλάκι και θέλω να μου γράψεις πως είναι το δικό σου σκυλάκι.

Με εκτίμιση

Το εξοχικό μου θα ήθελα να είναι στη θάλασσα.
Θα το θέλω κοντά στη θάλασσα επειδή θα έχω
~~μια~~ πολύ ωραία θέα. Αυτό το εξοχικό το ονειρεύτηκα
από πολύ μικρούλα. Το καλοκαίρι όταν θα πηγαίνω
με την οικογένεια μου θα ήθελα να κάνουμε
όλοι μαζί τα μπάνια μας σαν οικογένεια.
Το εξοχικό θα το ήθελα δίπλα στην αμμουδιά έτσι
ώστε να βγαίνω από το σπίτι να πηδάω να βουτάω
αμέσως χωρίς να περπατάω. Βέβαια θα ήθελα
ένα όμορφο κήπο που θα έχει πολλά όμορφα
λουλούδια. Το σπίτι θα ήθελα να είναι πετρινό,
να έχει μια όμορφη σκεπή με πολλά κεραμίδια.
Θα ήθελα να είναι διώροφο και πετρινό. Θα ήθελα
να είχε μεγάλα μπαλκόνια για να καθόμαστε να
βλέπουμε τη θάλασσα. Θα μου άρεσε το σπίτι μου
εξωτερικό να είναι πολύ ονειρικό. Μέσα έτσι θα
μου άρεσε να είχα πέντε δωμάτια, και το
μεγαλύτερο να ήταν δικό μου και ένα για τον
γιο μου. Θυραίο θα ήταν μέσα στα δωμάτια
να είχαμε δικό μας μπάνιο. Θα μου άρεσε
να είχαμε ένα πολύ μεγάλο σαλόνι και
μια πολύ μεγάλη κουζίνα και να έχει
μια τραπεζαρία που να καθόμαστε
όλοι μαζί και ήσυχα τρώμε.
Ευχομαι αυτό το ονειρεμένο εξοχικό να
το αποκτήσω κάποτε!

"Μια εξοχική κατοικία που θα ήθελα να έχω

Η εξοχική κατοικία μου θα ήθελα να είναι στις Μπαχάμες γιατί έχω ακούσει ότι εκεί είναι πολλή ωραία.

Το εξοχικό μου σπίτι στις Μπαχάμες θα ήθελα να είναι στην καλύτερη παραλία του νησιού. Το θέλω με ένα πολύ μεγάλο κήπο πιο από την μία μεριά να έχει μια πισίνα με ζεστό νερό και από την άλλη ένα γήπεδο ποδοσφαίρου για να παίζω με τους φίλους μου. Εξωτερικά θέλω το χρώμα να είναι μωβ με ροζ τα μπαλκόνια και τα παράθυρα. Μέσα το σπίτι θέλω να έχει πολλά δωμάτια και ένα playroom για να παίζω διάφορα παιχνίδια. Συγκεκριμένα το δωμάτιό μου θέλω να είναι πολύχρωμο και να έχει πολλές αφίσες από ποδοσφαιριστές.

Εύχομαι να αποκτήσω ένα τέτοιο σπίτι.

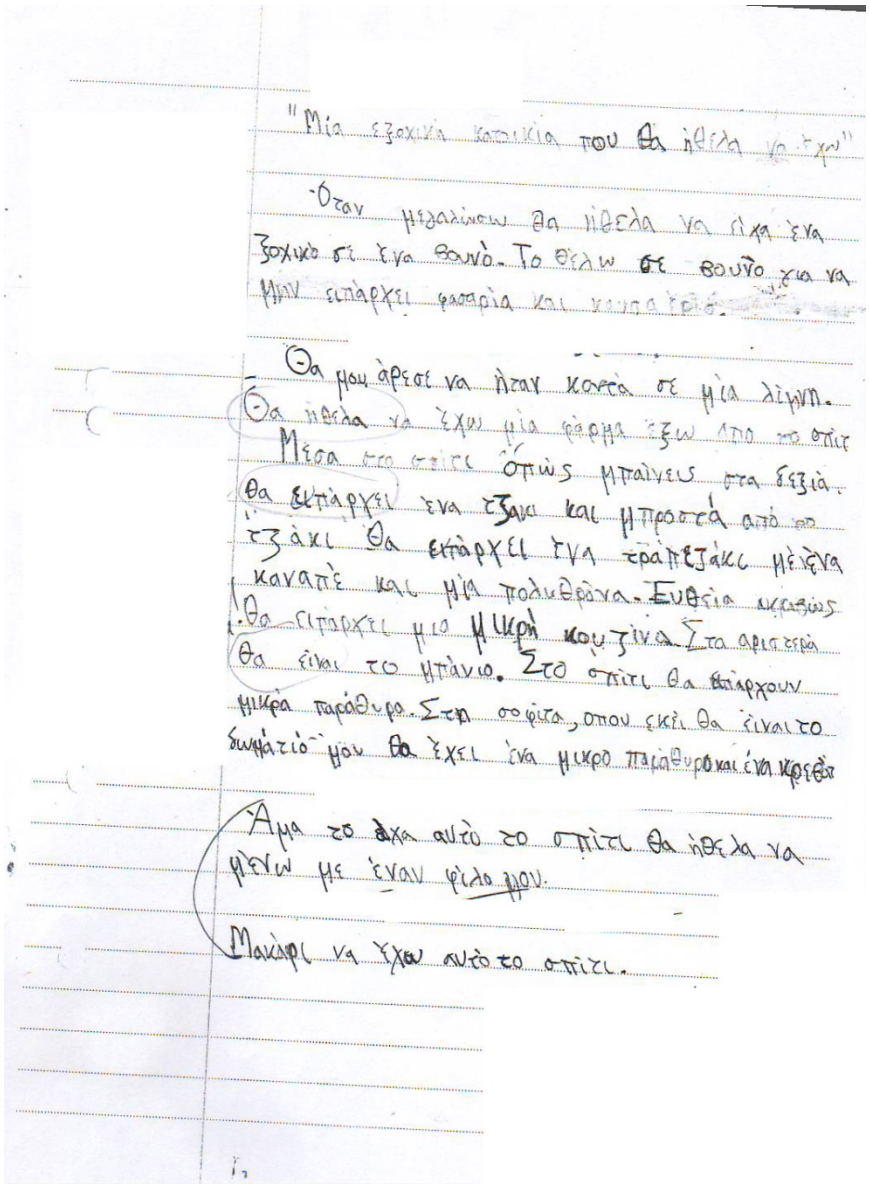

"Μία εξοχική κατοικία που θα ήθελα να έχω"

Όταν μεγαλώνω θα ήθελα να είχα ένα ξοχικό σε ένα βουνό. Το θέλω σε βουνό για να μην υπάρχει φασαρία και κόσμος τριγύρω.

Θα μου άρεσε να ήταν κοντά σε μία λίμνη. Θα ήθελα να έχω μία φάρμα έξω από το σπίτι. Μέσα στο σπίτι όπως μπαίνεις στα δεξιά θα υπάρχει ένα τζάκι και μπροστά από το τζάκι θα υπάρχει ένα τραπεζάκι με ένα καναπέ και μία πολυθρόνα. Ευθείας κάτω θα υπάρχει μια μικρή κουζίνα. Στα αριστερά θα είναι το μπάνιο. Στο σπίτι θα υπάρχουν μικρά παράθυρα. Στο σοφίτα, όπου εκεί θα είναι το δωμάτιό μου θα έχει ένα μικρό παραθυράκι ένα κρεβάτι.

Άμα το δικό αυτό το σπίτι θα ήθελα να μένω με έναν φίλο μου.

Μακάρι να έχω αυτό το σπίτι.

Παράρτημα 2

Αγαπητή μου φίλη ,
έμαθα ότι απέκτησες ένα σκυλάκι χαρτίνα πάρα εδω και μέρες σκεφτόμουν να σου γράψω ένα γράμμα για το δικό μου σκυλάκι.
Το δικο μου σκυλάκι έχει τρίχωμα ασπρο με καφε στην πλάτη. Είναι μικρόσωμο έχει πολύ μικρά πατουσάκια, έχει ροζ μυτούλα και τα μάτια του είναι καφέ. Είναι πάρα πολύ καλό δεν γαβγίζει, είναι παρα πολυ ευγενικο δηλάδη όταν έρχεται κάποιος στο σπίτι μας δεν σου συμπεριφέρεται ασχημα. Είναι και πάρα πολύ γλυκό γιατι εμείς όταν έχουμε τα δικά μας προβλήματα αυτο έρχεται έχει και μας κάνει να αισθανομαστε καλύτερα. Το σκυλάκι μου έχει πολύ ωραιες συνηθειες θελει καθε ωρα που έρχομαι απο το σχολείο να παίζουμε συνέχεια και εγώ δεν μπορω να του χαλάσω χατιρι παίζουμε δυο ώρες και μετά είμαστε πάρα πολύ εξαντλημένη και πάμε και οι δύο στο κρεβάτι μου και ξαπλώνουμε. Θέλει καθε απογευμα να πηγαίνουμε μια βόλτα στην πλατεία της γειτονιάς.
Ευχομαι το σκυλάκι σου να είναι σαν το δικο μου! Και περιμένω τα νεα σου για το καινουργιο σκυλάκι σου.

Με αγαπη

Αγαπημένη μου φίλη

Ξέρεις ότι πριν από μερικές μέρες απέκτησες ένα μικρό σκυλάκι σαν το δικό μου. Έρω πως από μικρή αγαπούσες τα σκυλάκια. Γι' αυτό και αυτά τα νέα με κάνουν πολύ χαρούμενη. Με αυτή την ευκαιρία σου στέλνω αυτό το γράμμα για να σου δείξω μερικές εντυπώσεις που μου έχει κάνει το σκυλάκι μου.

Πρώτα θέλω να σου πω πως το λένε Μαξ. Έχει κοντό και καφέ τρίχωμα. Η ουρά του είναι μικρή και λεπτή. Επίσης είναι μικροσώμο αλλά έχει μεγάλη καρδιά. Είναι παιχνιδιάρικο και αυτό το βάζει σε μπελάδες. Η εκπαίδευσή του έχει γίνει από πολύ νωρίς. Και είναι υπάκουο και υπομονετικό. Είναι γλυκό και καταλαβαίνει τα λάθη τα.

Ακόμα αυτό που θαυμάζω στον Μαξ είναι το γεγονός ότι καταφέρνει και δένεται με τους ανθρώπους, κάτι που δεν συνηθίζουν τα περισσότερα σκυλιά. Όταν το κουδούνι χτυπά ο Μαξ τρέχει στην πόρτα. Μόλις εγώ ανοίξω, εάν είναι κάποιος που Μαξ ξέρει θα τον αγκαλιάσει. Άμα όμως είναι κάποιος που δεν ξέρει θα τρέξει και θα κρυφτεί στο κρεβάτι μου. Το βράδυ που βάζω τον Μαξ στο κρεβάτι **του** το πρωί ξυπνάει μαζί **μου**. Σου είπα προηγουμένως πως ο Μαξ δένεται με τους ανθρώπους αλλά δεν δένεται με τα σκυλιά. Για παράδειγμα όταν κάποιος έρχεται στο σπίτι μου με το σκυλί του ο Μαξ κάθεται στην αγκαλιά μου για να μην κάτσει το άλλο σκυλί μαζί μου. Είναι ζηλιάρης αλλά είναι και ξύπνος.

Από τότε που πήρα τον Μαξ οι βόλτες μου γίνονται μαζί του. Ξημερώνω-νεις πρωί με ξυπνάει και μετά... μετά με πάει στο σχολείο μαζί με τη μαμά. Ύστερα μόλις η μαμά του πάει σπίτι τρώει και παίζει με τα παιχνίδια του. Κάνει με την μαμά τη πρωινή του βόλτα και το μεσημέρι κοιμάται. Όταν έρθω απ' το σχολείο αυτός ξυπνάει και παίζουμε. Κάνουμε τις υπόλοιπες βόλτες μαζί. Πάμε στο πάρκο όπου έκει ο Μαξ είναι ελεύθερος να κάνει τις ζαβολιές του. Μόλις έρθει το βράδυ ο Μαξ πρέπει να κοιμηθεί αναγκαστικά μαζί μου. Καλά, όχι πως δεν το θέλω.

Νιώθω πραγματικά το πιο ευτυχισμένο κορίτσι στον κόσμο με τον Μαξ. Μακάρι και το δικό σου σκυλί να βγει τόσο καλό.

Σε φιλώ

Αγαπημένη μου φίλη

έμαθα ότι απέκτησες ένα σκυλάκι και χάρηκα πάρα πολύ με αυτά τα νέα. Με την ευκαιρία θέλω να σου πω πόσο τυχερή είσαι και πώς θα ήθελα κι εγώ ένα σκυλάκι.

Θα ήθελα να έχω ένα σκυλάκι που είναι μικρό σε μέγεθος να έχει ανθρωπινό χαμόγελο και μυτερά αυτά τα πόδια σου μικρά και η ουρά του κοντή. Η μουσούδα του μικρή. Τα μάτια του καστανά και η μύτη του μαύρη. Θα ήταν πολύ παιχνιδιάρικο αλλά και χαδιάρικο. Επίσης γλυκούλι και τσιμπέλικο. Θα μου άρεσε αν ήταν και προστατευτικό σκυλί για όταν χρειαστεί. Πιστεύω ότι κάποιες από τις συνήθειες του θα ήταν να κυλιόμαστε στον κανατέμα για να το χαϊδεύω αλλά και πολλά παιχνίδια. Θα έφερνε και θα πήγαινε μια σύπνο. Θα πηγαίναμε βόλτες, θα παίζαμε και θα κοιμόμαστε μαζί.

Μακάρι να το είχα αυτό το σκυλάκι γιατί θα ζούσα το όνειρο μου. Είμαι πάρα πολύ ευτυχή που έχεις έναν!!!

Με φίλη η φίλη σου.

"Μια εξοχική παραλία που θα ήθελα να έχω."

Από πάντα ήθελα να έχω ένα εξοχικό δίπλα στη θάλασσα για να μπορώ να θαυμάζω τις υπέροχες εικόνες που θα αλλάζα κάθε μετά της ημέρας. Το πρωί που θα βγαίνει ο ήλιος και η θάλασσα θα είναι ήρεμη. Το μεσημέρι εκατοντάδες καράβια θα περνούν σιγά. Το απόγευμα θα δει ο ήλιος αργά να ένα ευχάριστο χρώμα πάνω στη θαλασσα. Και το βράδυ η αντανάκλαση των αστεριών λάμπει πάνω από τα κύματα.

Συγκεκριμένα το εξοχικό μου θα είναι σ' ένα από τα νησιά των Κυκλάδων, δεν με νοιάζει σε ποιο απ' όλα γιατί το καθένα από αυτά έχει τις δικές του ομορφιές. Το σπίτι μου θα έχει μεγάλο κήπο με πολύχρωμα λουλούδια γύρω-γύρω ο κήπος θα περιβάλλεται από καταπράσινα τριαντάφυλλα ενώ εσωτερικά θα έχει λουλούδια πολλών ειδών. Επιπλέον θα υπάρχουν παγκάκια για να μπορούμε να ξεκουραζόμαστε όταν θα εργαζόμαστε από την θάλασσα. Το σπίτι εξωτερικά θα είναι πέτρινο. Θα έχει μεγάλα μπαλκόνια για να μπορούμε να απολαμβάνουμε την πουχία και την γαλήνη που θα επικρατεί. Θα υπάρχουν μεγάλα παράθυρα για να μπαίνει μέσα ο φωτεινός ήλιος και να ζεσταίνει το εσωτερικό του σπιτιού. Το σπίτι θα είναι πέτρινο και θα έχει γαλάζια κεραμίδια.

~~Το σπίτι~~ Μέσα θα έχει φωτεινά χρώματα. Θα είναι ένα πραγματικό μεγάλο σπίτι. Θα ήθελα να υπάρχουν πολλά δωμάτια ώστε εάν έρθει πάρτιος να μπορεί ~~να μπορεί~~ και να κοιμηθεί. Το δωμάτιό μου θα είναι χρωματιστό και θα έχει παράθυρα που αφορούν τη θάλασσα. Θα μου άρεσε αν είχε και θέα τη θάλασσα.

Μακάρι στο μέλλον να καταφέρω να φτιάξω ένα τέτοιο σπίτι. Θα ήμουν πραγματικά ευτυχισμένη αν καταφέρνα να φτιάξω αυτό το και να περνάω τις διακοπές εκεί.

"Μια εξοχική κατοικία που θα ήθελα να έχω"

Θα ήθελα ένα εξοχικό σε ένα χωριό. Γιατί μου αρέσει πολύ να παίζω με τα παιδιά και γιατί στα χωριά όλοι γνωρίζονται μεταξύ τους. Θέλω να είναι σε ένα πεδινό χωριό για να μην έχει πολλές ανήφορα. Το σπίτι θέλω να έχει έναν τεράστιο κήπο με πολλά λουλούδια και να έχει μια πισίνα για να κάνω κάθε πρωί. Επίσης να έχει ένα τραπεζί με πολλές καρέκλες για να τρώμε εκεί το πρωινό μας. Το σπίτι εξωτερικά να έχει χρώμα σαπιόλο ροζ. Θα μου άρεσε να είναι με πολλά μεγάλα παράθυρα. Να έχει έναν ψεχιτή και η σκεπή να είναι φτιαγμένη από τούβλα √!!

Το εξοχικό μου θέλω να έχει 10 δωμάτια. Το ένα θέλω να είναι έχει ένα τεράστιο σαλόνι με πολλά καναπέδες και μια τηλεόραση για να βλέπω με τους φίλους μου. Να έχει μια βιβλιοθήκη. Επίσης θέλω 8 μπάνια και μία τεράστια κουζίνα. Το δωμάτιο των γονέων μου θα είναι λίγο μικρό. Θα έχω ένα ροζ δωμάτιο με ένα κρεβατάκι μονό και ένα φωτιστικό

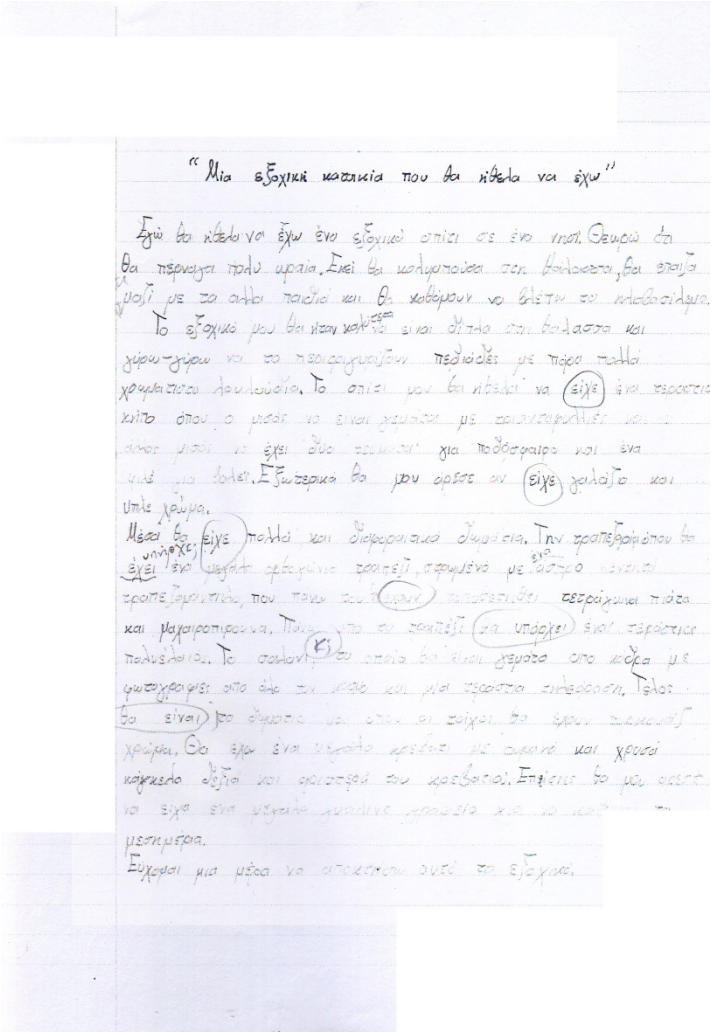

"Μια εξοχική κατοικία που θα ήθελα να έχω"

Εγώ θα ήθελα να έχω ένα εξοχικό σπίτι σε ένα νησί. Θεωρώ ότι θα περνούσα πολύ ωραία. Εκεί θα κολυμπούσα στη θάλασσα, θα παίζω μαζί με τα άλλα παιδιά και θα καθόμουν να βλέπω τα κυματάκια.

Το εξοχικό μου θα ήταν κοντά στη θάλασσα και γύρω-γύρω να το περιβάλλουν πεδιάδες με πάρα πολλά χρώματα σαν λουλούδια. Το σπίτι μου θα ήθελα να είχε ένα τραπέζι κήπο όπου ο μπαμπάς να είναι γεμάτος με παιχνιδάκια και ίσως μπορεί να έχει δύο τσουλήνες για τα δίδυμα και ένα γιαλί για δολάριο. Εξωτερικά θα μου άρεσε αν είχε χαλάζιο και υπέρ χρώμα.

Μέσα θα είχε πολλά και διάφορα ωραία δωμάτια. Την τραπεζαρία όπου θα έχει ένα μεγάλο ορθογώνιο τραπέζι στρωμένο με λάστιχο υπάρχει τραπεζομάντιλο, που πάνω του υπάρχουν τοποθετημένα τετράγωνα πιάτα και μαχαιροπήρουνα. Πάνω στο τραπέζι υπάρχει ένα παράστημα πολυέλαιος. Το σαλόνι στο οποίο θα είναι γεμάτο από καρέκλες με φωτογραφίες από όλα τα μέλη και μια τεράστια ανθοδοχή. Τέλος θα είναι το δωμάτιο και στον τοίχο θα έχουν ζωγραφιές χρώματα. Θα είχα ένα μεγάλο κρεβάτι με σεντόνια και χρυσά κάγκελα εξίσου και φοιτεφά του κρεβατιού. Επίσης θα μου άρεσε να είχα ένα μικρό μπαλκόνι χρωματίζω κάθε κι κάθε μεσημέρια.

Ευχομαι μια μέρα να αποκτήσω αυτό το εξοχικό.

<u>Παράρτημα 3</u>

Ενδεικτικές ασκήσεις για τις κύριες κατηγορίες των επιθέτων (επίθετα που λήγουν σε –**ος,-η/-α/ιά, -ο**, σε –**υς/ής, -ιά/εία, -ύ/ί,** σε –**ης, -ης, -ες,** σε **-ων, -ουσα/-ων, -ον,** και σε –**ης/-άς/-ής, -α/-ού, -ούδικο/-άδικο/-ήδικο**). Η κατηγοριοποίηση των ασκήσεων έγινε σύμφωνα με το μοντέλο που προτείνεται από τον Καθηγητή Ναπ. Μήτση (2015 σσ.484-543).

Α) Ασκήσεις παραδοσιακού τύπου – ανεξάρτητες από το περιβάλλον

1. Να κλίνετε τα παρακάτω επίθετα σε όλα τα γένη και τους αριθμούς: **πυκνός,-ή,-ό, άσπρος,-η,-ο, γενναίος,-α,-ο, καφετής,-ιά-ί, θρασύς,-εία,-ύ, πλατύς,ιά-ύ, επιμελής,-ής,-ές, πρωτεύων,-ουσα,-ον, αλλόφρων,-ων,-ον, φωνακλάς,-ού,-άδικο**.

2. Να γράψετε τη γενική ενικού και πληθυντικού των παρακάτω επιθέτων και στα τρία γένη:

   (Ι) μαύρος,-η,-ο, γαλάζιος,-ια,-ιο, πορφυρός,-ή,-ό, ιώδης,-ης,-ες, τριανταφυλλής,-ιά,-ί, ροζ.

   (ΙΙ) επιβλέπων,-ουσα,-ον, εμπειρογνώμων/-ονας,-ων,-ον

3. Στο παρακάτω κείμενο να βρεις τα επίθετα και να γράψεις την ονομαστική του ενικού και στα τρία γένη:

   Εκτός από τις πανέμορφες δαντελωτές παραλίες με τη χρυσαφιά άμμο και τους απότομους γκρι βράχους, στο Αιγαίο υπάρχουν και αναρίθμητες βραχονησίδες στις οποίες φωλιάζουν σπάνια πτηνά που τα συναντάμε μόνο στο αιγαιοπελαγίτικο περιβάλλον.

4. Στο παρακάτω κείμενο να βρεις τα επίθετα και να γράψεις τη γενική και την αιτιατική του άλλου αριθμού και στα τρία γένη:

   Αυτός ο γείτονάς μας ήταν πολύ συμπαθητικός και σώφρων άνθρωπος. Ήταν επίσης ψηλός και εύσωμος με πολύ μεγάλα πόδια και δυνατά χέρια. Στις σχέσεις του με τους άλλους ήταν πολύ ευθύς, τίμιος και πάντοτε μετριόφρων, γι' αυτό είχε τον ειλικρινή σεβασμό όλων των ανθρώπων που τον ήξεραν.

5. Να συνεργαστείς με τον διπλανό σου για να βρείτε μαζί όσα περισσότερα επίθετα μπορείτε που να λήγουν σε **–αίος, -είος, -ηρός, -ικός, -ίσιος, -ωπός, -ωτος** και να τα γράψετε και στα τρία γένη.

6. Να κλίνεις τα σύνολα:

Ο νυσταγμένος σκύλος	*η φανταχτερή γραβάτα*	*το νωθρό βάδισμα*
.....	……..	…….
……..	…….	…….

7. Να βάλεις καθένα από τα επίθετα του κειμένου στη σωστή στήλη, σύμφωνα με την ομάδα κλίσης στην οποία ανήκει:

-ος-η-ο	ος-α-ο	ύς-ιά-ύ	ής-ιά-ί	-ης-ης-ες	…….

π.χ.	*χοντρή*	*ωραία*	*τραχιά*	*μαβιά*	*λασπώδες*
	…….	……	……	……	……
	…….	……	……	……	……

……. …… …… …… …… κλπ.

Για αρκετή ώρα περπατούσαμε στη χοντρή και τραχιά άμμο που έπαιρνε με τη δύση του ήλιου μια χρυσαφιά και μαβιά μαζί απόχρωση. Το άσπρο μας σκάφος έμοιαζε τώρα σαν ένας μακρύς σκόπελος που ξεκουράζεται ύστερα από μια κοπιαστική μέρα στη φιλόξενη αγκαλιά του ελικοειδούς κόλπου. Σε λίγο απομακρυνθήκαμε από αυτή την ωραία παραλία και βρεθήκαμε σε ένα λασπώδες ξέφωτο που το περιτριγύριζε ένα όμορφο δάσος με πολυετή τεράστια δέντρα που ανάμεσά τους σχηματίζονταν αληθινοί κήποι με αειθαλείς θάμνους, πολύχρωμες ανεμώνες και ευωδιαστά γαλάζια και κίτρινα αγριολούλουδα.

Β) Ασκήσεις δομικού τύπου – ανεξάρτητες από το περιβάλλον

1. Να γράψετε τον αντίστοιχο τύπο των παρακάτω επιθέτων στο ίδιο γένος και στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού, σύμφωνα με το παράδειγμα:

του αμβλέος (οργάνου)	*των αμβλέων (οργάνων)*
των διεθνών (αεροδρομίων)	……..
ο μακρύς (ποταμός)	……..
τον παραπονιάρη (φίλο)	……
του επείγοντος (περιστατικού)	…….
οι φωνακλάδες (γείτονες)	……..
της ευθείας (γραμμής)	……..

2. Να μεταφέρεις τις παρακάτω φράσεις στην ίδια πτώση του πληθυντικού:

π.χ. ο βαρύς άνθρωπος → οι βαριοί άνθρωποι

το φαρδύ παντελόνι → ……

τον πλατύ δρόμο → …….

η ελαφριά καρέκλα → …….

το βαθύ ποτάμι → …….

της μακριάς φούστας → ……

3. Να βάλεις τα παρακάτω επίθετα στο γένος αριθμό και πτώση που ταιριάζει:

π.χ. *(πλατύς)* *οι* *πλατιές* *λεωφόροι*

(μακρύς)	*η*	……..	*φούστα*
(ελαφρύς)	*την*	…….	*τσάντα*
(βαρύς)	*τα*	…….	*μπαούλα*
(βαθύς)	*των*	…….	*ποταμών*
(παχύς)	*της*	…….	*γυναίκας.*
(ελαφρύς)	*τους*	…….	*εξοπλισμούς*

4. Σχηματίζω φράσεις σύμφωνα με τα παραδείγματα:

βιβλίο – καλός μαθητής → *το βιβλίο του καλού μαθητή*

συμπεριφορά – αγενής επιβάτης → ……

μήκος – ευθύς δρόμος → ……

γεύση – ελαφρύς καφές → ……

γάβγισμα – σταχτής σκύλος → *το γάβγισμα των σταχτιών σκύλων*

αποτέλεσμα – συνεχής προσπάθεια → ……

μελέτη – πρωτόγονη φυλή → ……

τιμωρία – θρασύς μαθητής → ……

5. Συμπληρώνω τα κενά με ένα σύνθετο επίθετο, όπως στο παράδειγμα:

ο Γιάννης έχει μακριά μαλλιά → *ο Γιάννης είναι μακρυμάλλης*

η Μαρία έχει σγουρά μαλλιά → *η Μαρία είναι* ……....

ο Κώστας έχει γαλανά μάτια → ……

ο δάσκαλός μας έχει γκρίζα μαλλιά → ……

ο φύλακας έχει ψηλό σώμα → ……

το σχολείο μας έχει δυο ορόφους → …….

αυτό το σπίτι έχει ψηλά ταβάνια → …….

αυτό το τραπέζι είναι στενό και μακρύ → *αυτό το τραπέζι είναι* …….

έριξε μια μπαλιά ψηλή και κρεμαστή → *έριξε μια μπαλιά* …….

6. Μετατρέπω τις φράσεις σύμφωνα με το παράδειγμα:

η αγάπη της μητέρας → *η μητρική αγάπη*

οι υπηρεσίες του κράτους → ……..
ο φύλακας του σχολείου → ……..
ο επισκέπτης της νύχτας → ……..
η αύρα της θάλασσας → ……..
ο ήλιος του μεσημεριού → ……..
τα τραγούδια των Ηπειρωτών → ……..

η στοργή του πατέρα → ……..

Γ) Ασκήσεις δομικού τύπου – εν μέρει εξαρτημένες από το περιβάλλον

1. Συμπληρώνω το κενό με τον σωστό τύπο:

οι περιγραφές αυτού του συγγραφέα δεν είναι απόλυτα ……

α. *ακριβές* β. *ακριβής* γ. *ακριβείς*

έγινε φέτος στην πόλη μας ένα …….. συνέδριο

α. διεθνή *β. διεθνής* *γ. διεθνές*

η επιτυχία του ήταν αποτέλεσμα της ……μελέτης του

α. συνεχή *β. συνεχούς* *γ. συνεχής*

οι σεισμοί είναι για το νησί μας ένα …….. φαινόμενο

α. συνήθη *β. συνήθης* *γ. σύνηθες*

οι ηθοποιοί αυτοί είναι πολύ ……..

α. διμοφιλής *β. δημοφιλείς* *γ. διμοφιλή*

2. Συμπληρώνω τα κενά βάζοντας τα παρακάτω τύπους των επιθέτων στη θέση που πρέπει: (*ηλιόλουστη, βραχώδεις, ευγενείς, απόκρημνες, μαγευτική, βραχώδους, γραφική, χειμωνιάτικο, ασημιές, έντονη, παμπάλαια, αειθαλή, γκρι*)

-ο θαλασσοκόρακας είναι ένα πτηνό που φωλιάζει στις ……. και …… ακτές των νησιών μας

- μια ……. μέρα ανέβηκα με τους …….. γείτονές μου στην κορυφή του …… λόφου και θαυμάσαμε την …….. θέα.

-Δεξιά στο βάθος διακρίναμε μια ……. λιμνούλα με ……. και ……. ανταύγειες

-εκείνο το ……. βράδυ ξέσπασε μια …… καταιγίδα που ξερίζωσε τα δυο ……. δέντρα της πλατείας και γκρέμισε την ……. εκκλησία του χωριού.

3. Συμπληρώνω τις προτάσεις βάζοντας τον σωστό τύπο του επιθέτου που ταιριάζει:

(*ώριμος, ξύλινος, δημοφιλής, δερμάτινος, οινοπνευματώδης, ασφαλής, πολυτελής, γύψινος, καταρρακτώδης, δριμύς*)

π.χ. *αυτά τα φρούτα είναι ώριμα*

εκείνοι οι τραγουδιστές είναι …….
αυτός ο σάκος είναι …….
αυτές οι κορνίζες είναι …….
αυτά τα ποτά είναι …….
εκείνο το καταφύγιο ήταν …….
οι τελευταίοι χειμώνες ήταν …….
αυτό το αγαλματάκι είναι …….
η χθεσινή βροχή ήταν …….
αυτά τα διαμερίσματα είναι …….

4. Βάζω τα επίθετα της παρένθεσης στον τύπο που πρέπει:

*Το τραπέζι ήταν στρωμένο με ένα ……. (*καφετής*) τραπεζομάντηλο και τα ……. (*πολυτελής*) σερβίτσια ήταν έτοιμα να δεχτούν το ……. (*πλούσιος*) γεύμα. Στο κέντρο του τραπεζιού κάθισαν οι ……. (*ευγενής*) οικοδεσπότες και απέναντι από αυτούς η ……. (*επίσημος*) προσκεκλημένη τους, η κυρία Ελένη. Ήταν μια γυναίκα ……. (*μεσήλικος, ψηλός, ξανθός και πολύ όμορφος*). Η έκφραση του προσώπου της ήταν ……. (*ευχάριστος και ήρεμος*) και έδειχνε έναν χαρακτήρα …… (*ευθύς, ειλικρινής και μετριόφρων*).*

Δ) Ασκήσεις επικοινωνιακού τύπου – πλήρως εξαρτημένες από το περιβάλλον

1. Αφού μελετήσετε με τον διπλανό σου τους παρακάτω δυο διαλόγους, να συζητήσετε και να γράψετε τις παρατηρήσεις σας σχετικά με τον ρόλο των επιθέτων στον λόγο, άρα και στην καλή συνεννόηση των συνομιλητών:

(διάλογος α΄)

-Μου δίνεις, σε παρακαλώ, Γιώργο, το μολύβι μου; Βρίσκεται πάνω στο γραφείο.
-Ποιο απ' όλα θέλεις; Πάνω στο γραφείο βλέπω τρία μολύβια: ένα μαύρο, ένα κόκκινο και ένα πράσινο.
-Θέλω το μαύρο μολύβι.
-Κατάλαβα.

(Τσολάκης 1982, σελ. 152)

(διάλογος β΄)

-Καλημέρα σας. Παρακαλώ, τι θα θέλατε;
-Θέλω να αγοράσω ένα ζευγάρι αντρικά παπούτσια σαράντα νούμερο.
-χειμωνιάτικα ή καλοκαιρινά;
-χειμωνιάτικα.
-Πώς τα θέλετε;
-Θέλω να είναι χαμηλοτάκουνα, μυτερά και κομψά. Να είναι δερμάτινα, μαλακά και να έχουν λεπτή σόλα.
-Αμέσως.

Θα μπορούσαν οι παραπάνω συνομιλητές να συνεννοηθούν χωρίς τη χρήση επιθέτων στον λόγο τους;

2. *Η ρίγανη είναι ένας χνουδωτός και αρωματικός θάμνος που έχει αγκαθωτά κλαδιά και χαμηλό ξυλώδη κορμό. Τα μικρά φύλλα και τα όμορφα άνθη της, ξερά ή χλωρά, χρησιμοποιούνται στη μαγειρική για να κάνουν νόστιμα τα φαγητά μας. Πέρα όμως από το έντονο άρωμα, η ρίγανη έχει και μια σειρά από θαυματουργές και φαρμακευτικές ιδιότητες που τις αναφέρουν πολλοί αρχαίοι συγγραφείς. Στη χώρα μας υπάρχουν αρκετά είδη ρίγανης.*

Στο παραπάνω κείμενο να βρείτε τα επίθετα και να τα γράψετε στα τρία γένη. Στη συνέχεια να αφαιρέσετε τα επίθετα από το κείμενο και να διαβάσετε αυτό που μένει. Τι συμπεράσματα βγάζετε για τη συμβολή των επιθέτων στη δημιουργία ενός κειμένου;

3. *Τα Γιάννενα είναι μια <u>μοντέρνα</u> πόλη με μακραίωνη ιστορία και σημαντικά αρχαιολογικά μνημεία και έχει κτιστεί στη δυτική όχθη της ξακουστής λίμνης*

Παμβώτιδας. Ο ξένος επισκέπτης, όταν αντικρίζει το παλιό κάστρο της πόλης, τη γραφική λίμνη και το όμορφο νησάκι που βρίσκεται μέσα σ' αυτήν, νιώθει να ζωντανεύουν οι θρύλοι του μοχθηρού Αλή-Πασά, της ευγενικής Κυρά-Φροσύνης, των σκληροτράχηλων Σουλιωτών και της αρχοντικής Κυρά-Βασιλικής. Εδώ έζησε τον βραχύ βίο του ο γιαννιώτης λόγιος Γιοσέφ Ελιγιά, ένας τρυφερός και ρομαντικός ποιητής που πέθανε το 1931 σε ηλικία τριάντα χρονών και είναι γνωστός ως 'ποιητής της λίμνης'. Στην πόλη αυτή τα παλιά και τα σύγχρονα μνημεία, το παρόν και το παρελθόν, η ηπειρώτικη φύση και οι φιλόξενοι άνθρωποι αποτελούν ένα μοναδικό αδιάσπαστο σύνολο που δεν το συναντάς πουθενά αλλού.

Στο παραπάνω κείμενο:

- Να γράψετε τα επίθετα μαζί με τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν.

-Στη συνέχεια να αλλάξετε τις θέσεις των επιθέτων και να τα βάλετε με τυχαίο τρόπο δίπλα στα ουσιαστικά. Τι παρατηρείτε; Μπορεί να συνδυαστεί οποιοδήποτε επίθετο με οποιοδήποτε ουσιαστικό;

-Με ποια από τα ουσιαστικά που ακολουθούν μπορεί κατά τη γνώμη σας να συνδυαστεί και με ποια όχι το καθένα από τα επίθετα που σας δίνονται;

μοντέρνος-α-ο: *κόσμος, βάδισμα, πέτρα, μέθοδος, καμήλα, ζωγραφική, ιδέες, μουσική, βουνό, χορός*

ρομαντικός-ή-ό: *ιστορία, γάβγισμα, κατακλυσμός, ταινία, δείπνο, λεκές, διακοπές, ατμόσφαιρα, μουσική, γρίπη, καλλιτέχνης, λάδι, εποχή, μυθιστόρημα*

φιλόξενος-η-ο: *οικοδεσπότης, φαγητό, λαός, τσάντα, χώρα, ποτήρι, προσωπικό, κάτοικοι, χωριό, περιοχή, ταβάνι, άνθρωπος*

αρχοντικός-ή-ό: *ομορφιά, λάσπη, εμφάνιση, νερό, συμπεριφορά, κατοικία, παρουσιαστικό, οικογένεια, σπίτι, νύστα, ρίγανη, γενιά, αναστεναγμός, σόι, βήχας*

4. Στις παρακάτω προτάσεις να βρείτε, σύμφωνα με το παράδειγμα, ποιες από τις ονοματικές φράσεις που αποτελούνται από το ίδιο επίθετο και από διαφορετικό ουσιαστικό έχουν κυριολεκτική σημασία και ποιες μεταφορική:

-Ο πόλεμος τελείωσε και οι μαύρες μέρες έφυγαν
-Αυτό το παιδί έχει χρυσή καρδιά
-Εφέτος είχαμε κρύο χειμώνα -Ο
Γιάννης χάρισε στη Μαρία ένα χρυσό δαχτυλίδι -
Σήμερα πληρώθηκα και αγόρασα ένα άσπρο κουστούμι -
Οι γυναίκες έβγαλαν τα μαύρα ρούχα και έβαλαν τα γιορτινά τους -
Κάναμε μπάνιο σε θερμά λουτρά -
Πίνει πρωί – βράδυ ένα πικρό χάπι -

Επιτέλους, είδα κι εγώ μια άσπρη μέρα -
Αυτός είναι πολύ κρύος άνθρωπος -
Τους είπε πολύ πικρά λόγια -
Η συμφωνία έκλεισε με μια θερμή χειραψία

Παράδειγμα:

επίθετο	α΄ ουσιαστικό-κυριολεξία	β΄ουσιαστικό-μεταφορά
μαύρος-η-ο	*ρούχα*	*μέρες*
……	……	……

5. Να συμπληρώσεις τα κενά επιλέγοντας τον κατάλληλο τύπο επιθέτου από αυτούς που σου δίνονται:

(*τεράστιο, απέραντο, γαλάζια, κόκκινες, πλατύς, άλικο, ταπεινά, σκοτεινός)*

Ο δρόμος τους έβγαλε σε έναν ……. … κάμπο. …… παπαρούνες στόλιζαν την πεδιάδα και το ……..χρώμα τους φάνταζε σαν κηλίδες αίματος. Ανάμεσά τους δειλά-δειλά σήκωναν τα κεφαλάκια τους τα …… χαμομήλια. Που και που ξεφύτρωναν κάτι …… λουλουδάκια έτσι που η πολυχρωμία σ' έκανε να νιώθεις χαρούμενος.
Σε λίγο ένας όγκος …… και …….ξεπρόβαλε από τα νότια. Ήταν ένα …… κοπάδι από βίσωνες.

(Κ. Σίνου, Στη χώρα των μαμούθ)

6. Να συμπληρώσεις τα κενά με τα επίθετα που σου δίνονται, αφού τα βάλεις στο σωστό γένος, αριθμό και πτώση:

(νέος, όμορφος, παστρικός, ψηλός, πολύς, αμέτρητος, κατάφυτος, καταπράσινος, απέραντος, μεγάλος)

Όπου γύριζε το μάτι του ο …….. βασιλιάς, από πάνω από τον …… πύργο του παλατιού του, έβλεπε …….. χωράφια σπαρμένα, ρεματιές και λαγκάδια……, χώρες και χωριά με ……. και ……. σπιτάκια, βουνά και λιβάδια …….. . ……. αγελάδες έβοσκαν συντροφικά με …….. κοπάδια αρνιά και κατσίκες. Πέρασαν έτσι χρόνια …… .

(Π. Σ. Δέλτα, Παραμύθι χωρίς όνομα)

7. Να συμπληρώσεις το επόμενο κείμενο βάζοντας όσα και όποια επίθετα θεωρείς εσύ ότι είναι κατάλληλα:

Πέρασε γρήγορα η άνοιξη, έφυγε και το καλοκαίρι κι έφτασε το φθινόπωρο. Το καλύβι του γερο-ψαρά γέμισε με φύλλα που έπεφταν από τα δέντρα. Το δάσος άλλαξε κι αυτό χρώμα. Μυρωδιές από φρούτα έφταναν με τον αέρα και ξυπνούσαν θύμησες από το παρελθόν. Ο γερο-ψαράς δε χόρταινε να μαζεύει βατόμουρα. Έφτιαχνε μαρμελάδα και άλειφε το ψωμί του κάθε πρωί. Κάποτε ανακάλυψε στην κουφάλα ενός δέντρου ένα μελίσσι. Το κάπνισε γρήγορα ανάβοντας φωτιά με χόρτα, κι ύστερα δανείστηκε το μέλι του. -
Εφόδια έχω για το χειμώνα, μονολόγησε ικανοποιημένος.
(Ηλ. Κεφάλας, Ιστορίες που δεν πρέπει να ξεχαστούν)

8. *Γεννήθηκα σε ένα μικρό χωριό που βρίσκεται σκαρφαλωμένο στον ορεινό όγκο των Τζουμέρκων, μιας περιοχής με άγρια φυσική ομορφιά και ηρωικό παρελθόν. Στην αδούλωτη αυτή περιοχή, η ιστορία φαίνεται να άφησε <u>ανεξίτηλα</u> ίχνη στον τοπικό πολιτισμό, στον χαρακτήρα των ανθρώπων και στο φυσικό περιβάλλον. Το χωριό μου, όπως και όλα τα παραδοσιακά χωριά της περιοχής αυτής, είναι χτισμένο σε μεγάλο υψόμετρο και λίγο πιο κάτω από την κορυφή του βουνού που είναι χιονοσκέπαστη τους περισσότερους μήνες του χρόνου. Εδώ, στις απρόσιτες για τους κατακτητές πλαγιές, έζησαν για πολλούς αιώνες άνθρωποι ελεύθεροι που δημιούργησαν έναν ξεχωριστό πολιτισμό. Εδώ έδρασε ο Κατσαντώνης. Εδώ δίδαξε ο Κοσμάς ο Αιτωλός. Εδώ συγκεντρώθηκαν για να κηρύξουν την εθνική επανάσταση ο Μπακόλας, ο Κουτελίδας, ο Μπότσαρης, ο Καραϊσκάκης και πολλοί άλλοι. Μορφές της ιδιαίτερης παράδοσης των Τζουμέρκων είναι η αρχιτεκτονική των πέτρινων σπιτιών, η τοπική μουσική και τα τραγούδια, η αγάπη για την οικογένεια και την πατρίδα και το έντονο αίσθημα της φιλοξενίας και της φιλίας.*

(ι) Με ποιον από τους τύπους που σας δίνονται θα μπορούσατε να αντικαταστήσετε στο παραπάνω κείμενο το επίθετο *ανεξίτηλα*:

α. συνεχή *β. ανεξάλειπτα* *γ. σοβαρά* *δ. σημαντικά*

(ιι) Στο ίδιο κείμενο να βρείτε τύπους επιθέτων που έχουν την ίδια ή παρόμοια σημασία με τους παρακάτω:

α. *ιδιόμορφος* β. *απλησίαστος* γ. *δυνατός* δ. *ασκλάβωτος*

Βιβλιογραφία

Δέλτα Π. Σ. (1981). *Παραμύθι χωρίς όνομα*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας (16η έκδ.).

Δέλτα Π. Σ. (1985). *Ο Μάγκας*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.

Κατσουλάκος Θ., Καρυώτη Ι., Λένα Μ., Κατσάρου Χ. (2011). *Ιστορία Δ΄Δημοτικού. Στα Αρχαία χρόνια*. Αθήνα: ΟΕΔΒ

Κεφάλας Ηλ. (2004). *Ιστορίες που δεν πρέπει να ξεχαστούν*. Αθήνα: Μικρή Μίλητος.

Κωσταλλά Α. (2014). *Τρύπωνας ο φαφαγάλος.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη (14η έκδ)

Σίνου Κ. (1977). *Στη χώρα των μαμούθ*. Αθήνα: Κέδρος.

Τσολάκης Χρ. (1982). *Νεοελληνική Γραμματική της Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.